

SZAKDOLGOZAT

**Horogh Júlia
2023**

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK
NAPPALI munkarend

NŐK A DIPLOMÁCIÁBAN – AZ ÖLTÖZET, MINT FEGYVER
KIVÁLASZTOTT PÉLDÁK A NYUGATI KULTÚRÁBÓL

Belső konzulens: Tömöry Anna Mária

Készítette: Horogh Júlia

Budapest, 2023

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés.....	4
1.1. Témaválasztás	4
1.2. Hipotézis	5
1.3. Felépítés	5
1.4. Módszertan.....	6
2. Történelmi háttér	8
2.1. Az öltözet jelentősége a múltban	8
2.2. Elegancia vagy fényűzés	8
2.3. Alkalmazkodás vagy nem alkalmazkodás	10
2.4. Festményelemzés: A követek- Hans Holbein	11
3. Nők a diplomácia árnyékában	14
3.1. Forrásproblematika	14
3.2. Eszközök	15
3.3. Királynők diplomáciai sikere	17
3.4. Festményelemzés: Armada-portré	18
4. Madame de Pompadour	21
4.1. Köznemesi körből a királyi udvarba	21
4.2. Pozíciójával járó kötelességek, privilégiumok és az udvar kritikája	23
4.3. Rejtett politikai befolyás	24
4.4. Festményelemzés: Boucher Madame de Pompadour-ja	26
4.5. Levonható következtetések	29
5. A ruházat és kiegészítők jelentősége napjainkban – példatár.....	31
5.1. Anglia	
5.1.1. II. Erzsébet.....	33
5.1.2. Diana Spencer	38
5.1.3. Katalin hercegné és Vilmos herceg	40
5.2. Egyesült Államok	
5.2.1. Michelle Obama.....	42
5.2.2. Madeleine Albright.....	43
6. Eredmények Összegzése	48
7. Bibliográfia	49
8. Képforrások jegyzéke	52

1. BEVEZETÉS

„As the television cameras zoomed in on the brooch, I smiled and said that it was just my way of sending a message.” (Albright, 2009, p.17)

Madeleine Albright az Egyesült Államok első női külügyminisztere volt. Tagadhatatlan, hogy az eddig kizárólag férfiak által betöltött pozícióba lépés nem lehetett könnyű feladat számára. Albright szerint a külpolitika alapvető célja, hogy meggyőzzük a tárgyalópartnereinket, hogy a mi érdekeink szerint cselekedjenek. Ehhez egy széleskörű eszköztár áll rendelkezésre - melybe a diplomácia, kereskedelem és gazdasági szankciók is tartoznak - viszont ezeken felül megfigyelhetőek különleges és nem szokványos stratégiai döntések is, melyek általában nem szembeűnőek (Albright, 2009). Meglepő tehát, hogy egy egyszerű kiegészítő - mint egy brooch, vagy egy tűző - milyen hatást gyakorolhat az adott szituációra. Egy apró részlet, mely szavak nélkül fejezi ki a viselője alaposan végiggondolt és egyértelmű üzenetét.

Az diplomáciában az öltözetnek mindig is nagy hangsúly volt, mégis megfigyelhető, hogy a férfiak egyre kevésbé viselnek „önmagáért beszélő” ruházatot. A sajtóban nagyon ritkán esik szó arról, hogy egy adott alkalmon a résztvevő urakon pontosan milyen ruhadarabok voltak, arról pedig, hogy azok esetleg egy konkrét üzenetet továbbíthatnának még kevésbé. Az ellenkező oldalon viszont a női öltözet gyakran kerül középpontba, a média árgus szemekkel követi és előszeretettel kritizálja ruházatukat. Ebből először arra szokás következtetni, hogy az egyenlőtlenség továbbra is mélyen gyökerezik társadalmunkban, mely részben továbbra is igaz, viszont ahogy Madeleine Albright idézetén felvezettem, a banálisnak tűnő, apró részletekkel könnyű a figyelmet felkelteni, melyeket okosan a saját javunkra lehet fordítani.

1.1. Témaválasztás

Ha belegondolok bármilyen politikai témájú televíziós közvetítésbe, egyből egyszerű, sötét öltönyös férfiak jutnak az eszembe. Megfigyelhető, hogy szinte mindegyikőjükön ugyanaz az egyhangú, szinte egyenruhának nevezhető öltözet van, a tömegeből csak elszórtan bukkan ki egy-egy színesen öltözött nő. Viszont, ha régi festményeket vizsgálunk, melyek az első diplomatákat ábrázolják, akkor díszes, sokszínű ruhába öltözött férfiak villannak be. Az első női politikusok királynők és királynék voltak, akik a fennmaradt festmények alapján hasonló módon pompás ruhákban díszeltek. Mára azonban ez már megváltozott, általánosan megállapítható, hogy egyre kevesebb hangsúlyt fektetnek az öltözetre. Mégis, a nők nem egy egyszerű, sötét, hanem helyette változatos, sokszínű, mintás és különlegesen szabott öltözék

mellett döntenek. Véleményem szerint teljesen kizárt, hogy ez véletlen legyen, vagy a protokolláris előírásokra lehetne visszavezethető. A brit királyi család női tagjai a legjobb példák rá. A szigorú előírások ellenére, mindig megtalálják az útjukat, hogy kifejezhessék mondanivalójukat, még ha ez a királyi protokoll megszegésébe is került.

1.2. Hipotézis

Szakedolgozatomban többek között a nemzetközi szinten fellépett és fellépő nők öltözetét fogom vizsgálni. Feltételezésem, hogy a diplomata férfiak eszköztárában a ruházat jelentősége egyre csökken, így kevesebb hangsúlyt fektetnek rá. Ezzel szemben viszont a női diplomaták és politikusok továbbra is tudatosan választják meg egy adott találkozóra vagy eseményre az öltözetüket. Valószínűnek tartom, hogy főleg színekbe és a kiegészítőkbe rejtik mondanivalójukat, melyek szavak nélkül tudatják a tárgyalófelekkel az üzenetet. A nonverbális kommunikáció mindig nagy jelentőséggel van, így elképzelhető, hogy az öltözettel is gyakorolható egy nagymértékű hatás.

Ebből tehát előzetesen az a következtetés vonható le, hogy a nők kezében van egy olyan stratégiai fegyver, melyet majdhogynem kizárólagosan ők vetnek be, ráadásul kimondottan hatékonyan. Kutatásom célja megismertetni a diplomáciának részben elfelejtett eszközét és felhívni a figyelmet eredetére, kultúrájára és hatékonyságára. Ezen belül, példákon keresztül és különböző szituációk által szemléltetem, hogy milyen sokféleképpen és sokoldalúan felhasználható, mint nonverbális eszköz. Az elemzések során kitérek a rövid- és hosszútávú következményekre, vagyis a sikerességre is.

1.3. Felépítés

A történelmi háttér a későbbi elemzések alapját képezi, ezért ennek a bemutatásával kezdem. Ezen belül kitérek a diplomáciának a kezdeteire, hogy honnan ered az öltözködés jelentősége, és hogy az évszázadokon keresztül milyen módon változtak a szokások. Mivel a diplomácia gyökerei az európai udvarokból erednek a továbbiakban a történelmi háttér bemutatásakor főleg ezen térségre szűkítettem kutatásom. Az öltözet jelentőségének érzékeltetéséhez egy festményelemzést is elvégzek, mely a későbbiekben összehasonlítási alapot nyújt a többi műelemzéshez is.

A „Nők a diplomáciában” című fejezetben felvázolom, a nők részvételét a diplomáciai gyakorlatban informális és formális szempontból egyaránt. Megvizsgálom, hogy a kezdetekben a számos korlátozás ellenére milyen jelentéktelennek tűnő, de igencsak hatásos eszközzel

befolyásolták a nemzetközi politikát. Külön kitérek a királynők diplomáciai sikerére és hogy milyen szerepet játszott a nőiesség kérdése. Az imént említetteteket II. Erzsébet portréjának elemzése által konkrétan szemléltetem. Kérdés marad, hogy ábrázolása és öltözetén keresztül milyen célok, illetve üzenetek kerültek közvetítésre.

Ehhez a témához kapcsolódóan külön fejezetet szentelek Madame de Pompadour személyének, hiszen a nők lehetőségeihez képest különösen nagymértékű hatalomhoz jutott és komoly politikai pályafutással rendelkezett, mindamelllett, hogy egy köznemesi családból származott. Szükségesnek tartom az eszközeit és ezek működését részletesen megvizsgálni, majd azt is, hogy környezete hogyan viszonyult hozzá. A fejezet célja, hogy az ezt megelőzően felvázolt eszközöket elhelyezhessem kontextusban és végig vezessem egy konkrét példán. Egy őt ábrázoló festményelemzéssel lekerekítem a múlt felvázolását, melyben kiemelt szerepet játszik bizonyos szempontok elrejtése és egyebeknek a középpontba helyezése.

A munkám történelmi részének lezárását követően rátérek a konkrét példákra, melyeken keresztül bemutatom, hogy különböző személyek milyen módokon és milyen céllal választották az adott öltözéket. Továbbá ezeknek a hatásainak megvizsgálása is szerves részét képezi munkámnak. Egy alapos elemzéshez viszont nem csak a klasszikus értelemben „sikeresnek” elkönyvelt példákat vizsgálom meg. Úgy gondolom, hogy ebben a témában kimondottan érdekesek lesznek az olyan esetek, amelyek szemléltetik az etikett és protokoll szigorú szabályainak megtörésével járó következményeket is.

Lezárásképpen összegzem a kutatásom eredményeit, összefoglalva röviden megválaszolom a fentebb megfogalmazott kérdésekre a válaszokat, így az előzetesen felállított hipotézisemet megerősítve vagy megcáfolva.

1.4. Módszertan

Szaktervezésemben vegyes módszertani eszközöket alkalmaztam, mely egyaránt tartalmaz kvantitatív metodikákat, valamint vizuális elemzéseket is. A téma széleskörűsége miatt lehetetlen azt minden aspektusból megvizsgálni, így gyakran konkrét személyeken, illetve helyzeteken keresztül mutatom be. Véleményem szerint ezzel a megközelítéssel lehet az öltözképválasztás diplomáciai jelentőségének különböző szempontjait megragadni, mivel egyes személyek meglehetősen eltérő okokkal és célokkal alkalmazzák a ruházatot, mint nonverbális eszközt.

A történelmi háttér felvázolásához kiindulópontként egy átfogó szakirodalmat választottam, mely az elsődleges forrásként szolgál. A „Gender and Diplomacy – Women And Men In European Embassies from the 15th to the 18th Century” történelmi távlatokat tár fel, részletezi a nemek közötti egyenlőség normáinak alakulását a diplomáciában, valamint konkrét eseteket is bemutat. Ezt kiegészítettem egy olyan szakirodalommal, melyben inkább a kortárs kérdések hangsúlyosabbak. A Cassidy-féle „Gender and Diplomacy” -ban is található történelmi fejezetet összedolgozom a korábbiakban említettel. A fejezetben, melyben Madame de Pompadour-t elemzem, leginkább Evelyn Lever és Kathrin Eva Dade tanulmányaira támaszkodom. Míg az előbbi író inkább történelmileg közelíti meg a témát, addig az utóbbi a szeretői szerepet és hatáskörét vizsgálja elsősorban.

A vizuális elemzés kiterjed olyan festmények vizsgálatára is, melyek szemléltetik a 16. századi diplomaták öltözetét. Ezen felül portré analíziseket is végzek, melyek során az öltözet funkcióit és azok gyakorolt hatásaival kapcsolatos kérdések állnak a középpontban.

Az önálló elemzésem során elsősorban a Vogue és Harper’s Bazaar divatlapokkal dolgozom, melyekben a legtöbb felhasznált fénykép megjelent. Az öltözet, mint diplomáciai eszköz sikeressége napjainkban már nagymértékben függ a sajtó visszhangjától, ezért az ilyen típusú médiumokban is kutatok. Amikor rendelkezésemre állnak olyan irodalmak, amiket az elemzendő személyek közeli ismerősei vagy saját maguk írtak és kapcsolódnak az adott témához, felhasználom azokat. Így például II. Erzsébet öltöztetőnőjének, valamint Madeleine Albright perspektívája csapásirányként szolgál a tanulmányozásom során.

2. TÖRTÉNELMI HÁTTÉR

2.1 Az öltözet jelentősége a múltban

Napjainkhoz hasonlóan már a 16. században is egyértelmű volt az öltözködés és az identitás közti szoros kapcsolat, ezért már korán szerves részét képezte a követek megjelenésének. Egyrészt azért, mert eszközként szolgált a saját identitás formálásához, a kívülállók felé kívánt kép közvetítéséhez, másrészt pedig a kapcsolatépítés elengedhetetlen eleme. A követek által viselt öltözet az általuk képviselt nemzet jólétének üzenetét hordozta magában. Azonban amíg a diplomáciai missziók vezetése nem volt hivatalos szakma központi szabályozással, az öltözet sem volt egységes. Ezt a szerepet sokáig különböző foglalkozású és társadalmi státuszú emberek töltötték be, akik az éppen aktuális kérdésekben voltak szakértők. Ezen faktorok összességéből arra a következtetésre juthatunk, hogy a követek maguk választották meg az öltözetüket, ami eszközként szolgált a saját nemzetük reprezentálásához. Mégis, kérdés, hogy olykor alkalmazkodtak-e a helyi divathoz, szokásokhoz. Ha igen, milyen mértékben és milyen céllal, ha viszont kizárólag a nemzeti öltözködési szokásokat követték annak milyen hatása volt (Mesotten, 2021).

2.2 Elegancia vagy fényűzés

Az öltözet a reneszánsz után nagy mértékben változott és egyre erősebben fonódott össze az adott nemzettel és azon belül a különböző társadalmi rétegekkel. Kiemelten az európai udvari kultúrában társítottak nagy jelentőséget ennek a témának, így nélkülözhetlenné és magas funkcionalitásúvá vált.

A nonverbális kommunikáció elsődleges eszköze lett, mely egyrészt nemzeti szinten azt a célt szolgálta, hogy a hierarchián belüli különbségeket jelölje. Másrészt, a nemzetközi szinten az államok közti versengéshez járult hozzá és szilárdította az ország presztízsét. Öltözködéstörténeszek szerint a követek öltözködésén keresztül mérhetővé vált az udvaruk és az általuk képviselt uralkodó státusza. A ruházatuknak lenyűgözőnek és elegánsnak kellett lenniük. Ahhoz, hogy az elvárások teljesülhessenek az erre szánt költségkeret is meglehetősen nagyvonalú volt (Mesotten, 2021).

Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról, hogy a díszes és a túldíszített között finom, de nagyon lényeges különbség van. A túlzott luxussal kapcsolatosan egyre több kritikus, óvatosságra intő hang szólalt meg. Az arany középut megtalálása igen nehéz feladatnak bizonyult, de egyértelmű, hogy az egyensúly elengedhetetlen része a sikernek. Az egyik oldalról a komolytalan megjelenés jelentett problémát, mely az uralkodó hatalmának és

tekintélyének aláásásához vezethetett. Másik oldalról pedig a túlzottan hivalkodó öltözet okozhatott kellemetlenséget, hiszen a szemet szűrő extravagancia nevetségessé válhat. A fennmaradt forrásokban említésre került Siena város Nápolyban tartózkodó követének kellemetlen története, mely a fentiekben kifejtett problematikát kimondottan jól szemlélteti:

15. századi Itáliát írunk. A követ II. Alfonz nápolyi király audienciájára egy aranszínű, brokátból készült ruhában jelent meg. A brokát egy arany- és ezüstsálakkal átszőtt mintás selyemanyag, mely luxuscikknek minősült (Arcanum, s.a.). Mivel a király maga ritkán viselt selymet vagy brokátot, ezért nem tudta visszafojtani a nevetését. Kifejezetten mulatságosnak találta a magamutogató öltözetét, ezért szolgáit arra utasította, hogy ráncigálják meg a finom anyagból készült ruhát, hogy az tönkre menjen (Mesotten, 2021).

Megemlítendő, hogy ugyan irányelvek az öltözködést illetően akadtak, de a korabeli diplomáciai érintkezésre részletes és pontos szabályrendszer nem volt érvényben. Ebből közvetlenül az következik, hogy az efféle megaláztatás nem egyszeri eset volt, egy egységes etikett és protokoll rendszerének hiányában könnyen bele lehetett esni az ilyen típusú hibákba.

A 17. században fogalmazódott meg a diszkrétebb öltözet gondolata, ami szerint a szerénység jelentősége megnőtt. Elméletben az elegancia és a túlzás közti középút még nagyobb horderővel bírt, mégis a gyakorlat pont az ellenkezőjét bizonyította. Továbbra is a pompás öltözet mellett döntöttek, ugyanis az uralkodó hatalmának megtestesítéséhez ez volt a legkézenfekvőbb eszköz.

Szemléltetésképpen egy rövid történet a 18. századi Oszmán Birodalomból:

A francia nagykövet Charles de Ferriol minden erővel országának felsőbbrendűségét akarta szilárdítani. Fenyegetést jelentett az Oszmánok és Habsburgok közti békeszerződés a hatalmi viszonyokra, hiszen a francia fennhatóság aláásásra kerülhetett volna. Ennek megakadályozása érdekében a nagykövet ugyanazt a ruházatot követelte, melyet Oettingen-Wallerstein gróf viselt császári követként. Továbbá tudniillik, hogy a szultán audienciáján tilos volt fegyverrel megjelenni. Ferriol úgy döntött, hogy nem adja meg magát az oszmán öltözködési szabályoknak és nem veti le kardját. Ezzel szimbolikusan azt az üzenetet is közvetítette, hogy átrendeződtek a hatalmi viszonyok az országok között és a továbbiakban a szultán nem rendelkezik az eddigi hatalmával. Többé nem rendeli magát a szabályok alá (Mesotten, 2021).

2.3 Alkalmazkodás vagy nem alkalmazkodás

Az előző alfejezetből leszűrhető, hogy a diplomaták mindenképpen pazar ruhákba szerettek öltözni, viszont az egységesség hiányában számtalan probléma merült fel, egy ország helyi szabályaival kapcsolatosan. Voltak európai udvarok, melyek kimondottan szigorúan megszabták az öltözetet, és nem betartás esetén komoly következményekre kellett számítani. Természetesen ebből különböző kérdések eredtek, mivel az öltözet a saját ország tükréként szolgált. Egy másik ország kedvéért - sokszor kényszeres - alkalmazkodás a mai felfogás szerint bizonyos pontokon ellentmondásban áll a diplomácia alapelveivel. Mégis a siker érdekében anno az efféle kompromisszumok elengedhetetlenek voltak, sőt, a 17. századból fennmaradt elméleti írások szerint kifejezetten tanácsos volt az öltözetet az adott udvar társadalmi és kulturális környezetéhez igazítani (Mesotten, 2021).

Néhány konkrét példa:

A spanyol udvarnál például abszolút elvárt volt a spanyol ruházat viselése. Ha az elvárások nem teljesültek, a király nem fogadta a követeket.

Az ázsiai udvaroknál más szokások uralkodtak, miszerint a követeknek tiszteletköpenyt kellett hordaniuk. Ehhez kapcsolódott egy egész szertartás (ceremónia), melynek lényege az ajándék ruhadarab átvétele volt. Ezzel szimbolizálva a helyi szokások és értékek elfogadását, tiszteletben tartását és legfőképpen a saját és a fogadó ország kultúráinak összeolvadását.

Azonban az európai udvarokba érkező keleti követek túlnyomó része egyáltalán nem alkalmazkodott a helyi szokásokhoz, még hosszabb tartózkodásoknál sem, így még ha új ruhákat is készítettek helyben, azok az otthoni stílus szerint lettek kiszabva és elkészítve a helyi anyagokból. Megfigyelhetően nagy különbséget jelentett, hogy melyik követ melyik országból érkezett. Érdekes lenne ezt a jelenséget tovább kutatni, de az általam választott témához ez a továbbiakban nem releváns kérdés, ezért egy rövid anekdotán felül nem fogok elmerülni a részletekben (Mesotten, 2021).

2.4 Festményelemzés: A követek-Hans Holbein

1. festmény: A követek, készítette ifj. Hans Holbein (1533)

Ha a korai diplomatákról beszélünk, akkor nélkülözhetetlen ifj. Hans Holbein „Követek” című festményére kitérni. A mű számos szimbolikus tárgya és az azokba rejtett üzenetek miatt vált közismertté, melyekből csak a témához kapcsolódókat fogom kiemelni. 1533-ban készült és egészen 1900-ig azonosíthatatlanok voltak a rajta ábrázolt férfiak, azonban ma már tudjuk, hogy a bal oldalon Jean de Dinteville-t és jobb oldalon Georges de Selve-t láthatjuk. Dinteville VIII. Henrik udvarában francia nagykövet, míg de Selve püspök volt, akit viszont csak a portré elkészülte után szenteltek fel, mely magyarázatot ad arra a kérdésre, hogy miért nem visel püspöki ruhát. A követ ekkor már második küldetésén volt Angliában, mely a királyok közti üzenetek közvetítését szolgálta.

Ifjabb Holbein abban az évben fejezte be a festményt, amikor VIII. Henrik angol király újból megházasodott, ezúttal Boleyn Annával, miközben előző felesége, Aragóniai Katalin még élt. Ez egyértelmű és nyílt szembe szegülés volt a pápasággal, mely felerősítette a már évek óta tartó vallási válságot és a reformáció elterjedését. A király részéről a katolikus egyházból történő kilépéssel való fenyegetőzés további bizonytalanságokat okozott.

Amint közelebbről megvizsgáljuk a fiatal, húszas éveikben járó férfiak kisugárzását és öltözetét, egyértelműen megállapítható, hogy szembetűnően nagy különbség van kettőjük között. A francia követ pompás és gazdagon díszített, drága szőrmével bélelt kabátot visel, mintegy Franciaország hatalmát demonstrálva. Ahogyan azt már említettem, tanácsos volt a kiküldöttek számára, a helyi öltözködéshez alkalmazkodni, ezért egyedül a ruházatból nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy melyik országot képviseli. Az akkori angol és francia divatra jellemző sajátosságok egyaránt felfedezhetőek. Az aranylánc, melyet Dinteville visel, világos jele királyra iránti hűségének és elkötelezettségének, melyből kikövetkeztethető, hogy a követ francia. A Szent Mihály lovagrend emblémájával ellátott ékszer, csak a rendet szolgáló alattvalókat illette meg és erősen köthető a nemzeti identitáshoz. Testtartásáról a büszkeség és tettekészség sugárzik. A szőnyegen lévő kör közepébe lép, keze az általa viselt törön nyugszik, ezzel kifejezve rettenthetetlenségét (White, 2022).

Ezzel szemben első pillantásra de Selve öltözte és testtartása visszafogottságról árulkodik. Viszont tudniillik, hogy anno a fekete festék kifejezetten drága volt, így tehát csak a gazdag emberek engedhették meg maguknak az ilyen színű ruhát (Mesotten, 2021). Általában a melankóliát és a magas intellektualitást szimbolizálta, mely ritkának és tiszteletreméltónak számított, ezért az elsődleges passzivitásra utalás megtévesztő lehet. Továbbá kiemelném, hogy a de Selve által viselt ruha is szőrmével bélelt, ezért lényegében semennyivel sem értéktelenebb, mint Dinteville-é. A testtartása visszafogott, de egyben nyugalmat és megfontoltságot sugall. Ezek a tulajdonságok is közvetlenül társíthatóak és egyben elvártak a követektől. Ebből arra a következtetésre is juthatunk, hogy a festmény szemlélteti a képviselés módjait és a sikerhez szükséges tulajdonságokat is (White, 2022).

A két követ ábrázolása tükrözi a két ország közti konfliktust, melyhez VIII. Henrik angol király válásának kívánsága nagymértékben hozzájárult. De Selve képviseli az egyházat és minden erővel azon dolgozott, hogy a lutheri reformok ne terjedjenek tovább és a katolikus egyház ne hasadjon ketté végleg. Mindeközben Dinteville folyamatosan jelentett I. Ferenc francia királynak az angol udvar történéseiről, mivel az erősen katolikus Franciaországra is nagy hatással volt a hirtelen vallási átrendeződés. A háttérben megfigyelhető tárgyak mind a követek diplomáciai és vallási céljait ábrázolják, de ha közelebbről megvizsgáljuk a festményt feltűnnek olyan apró részletek, melyek egy új értelmezési lehetőségre hívják fel a figyelmet. Hiábavalóak a küldöttek erőfeszítései, hiszen az ő befolyásuk is véges és nem feltétlenül tudnak a kialakult konfliktushelyzetre hatást gyakorolni. A nehezen felfedezhető krucifix és az anamorfo

koponya emlékezteti a szemlélőt, hogy az élet múlandó, azaz a halál és a végső megváltás ereje ezentúl is a legfelsőbb, irányító erők (Heardman, 2018).

Már a cím is utal arra a tényre, hogy mindkét férfi követi funkciót tölt be, de az öltözetük, testtartásuk és a körülöttük lévő tárgyak által válik egyértelművé, hogy ez mit is jelent pontosan. Dinteville és de Selve egyaránt képviselnek egy-egy identitást és ezzel együtt egy-egy országot is. Az érdekeiknek és céljaiknak hangsúlyozása végett megfelelő módon eszközölik ruházatukat és szavak nélkül közlik mondanivalójukat.

3. NŐK A DIPLOMÁCIA ÁRNYÉKÁBAN

Mind a közélet, mind a diplomácia és a vele egyidős emberi társadalom formálódásában jelentős szerepet játszottak a nemek. A nők és férfiak szerepe egyértelműen meghatározott volt, melyből a sztereotipizáló rendszer alapvető gondolatai közvetlenül erednek. Sokáig a történetek királyokról, hercegekről, vezérekről és kereskedőkről, vagyis férfiakra szóltak.

Az a kérdés, hogy ezekben a történetekben a nők, milyen szerepeket tölthettek be, csak sokkal később fogalmazódott meg. Királynők, akik valóságos politikai hatalommal rendelkeztek; királynék; feleségek és nem utolsó sorban szeretők, milyen befolyással voltak a nagyhatalmú férfiakra és azok döntéseire. Az idő múlásával a felsorolt szerepek jelentősége megmaradt, de bővült szakértőkkel, aktivistákkal és írókkal, akik ugyancsak erős befolyással rendelkeznek. A legfelsőbb forma, melyben hatásuk leginkább látható, az a hivatalos diplomáciai tisztségbe való lépés, melyre a nők számára csak a huszadik században nyílt lehetőség (Cassidy, 2017).

Mielőtt a jelenre rátérnék, elengedhetetlennek tartom, hogy közelebbről megvizsgáljam, hogyan jelentek meg a nők írásban, forrásokban, ezekre hogyan tudunk támaszkodni és hogy a nők milyen eszközökkel befolyásolták a hatalommal rendelkező férfiakat. Ezekről a faktorokról gyakran megfélemedeztek a történészek a múltban. Nem olyan rég került csak előtérbe ez a téma és fogalmazódott meg, mint kutatási kérdés. Ebből kifolyólag kevés szakirodalom áll rendelkezésünkre, mely legfeljebb egy torzított kép festéséhez elegendő anyagot biztosít. Ez fényt vet arra a tényre, hogy a nők sokáig a férfiak árnyékában dolgoztak ugyanazon célok elérésének érdekében.

3.1 Forrásproblematika

A 17. század elejei Franciaországban ugyan a nők időnként részt vehettek diplomáciai eseményeken, de az egyenértékűség továbbra is elképzelhetetlen volt. Így tehát a diplomáciai rangok kizárólag férfiakat illették meg, melyből az következik, hogy egyedül ők végezhettek hivatalos feladatokat. A források - melyeket ehhez a részhez felhasználok - javarészt levelek, melyek a korai diplomácia fő kommunikációs eszközeként szolgáltak (egyetlen módként az információcserére és a diplomáciai munkának szabályozására). Szemléltetésképpen egy számszerűsített példa, hogy hogyan is néztek ki a hatalmi dinamikák és ez milyen hatással van a kutatáshoz szükséges forrásokra: az 1500 levélből álló korpuszban mindössze 116 levél említi meg a nőket és utalnak a diplomácia interakcióikra (Cassidy, 2017).

Viszont mivel a nőknek nem volt szerepük a diplomácia struktúráiban, ezért a hivatalos levelezés folyamatából is nagyrészt kimaradtak. Ettől függetlenül természetesen nők is írtak leveleket és a kapcsolattartás e formáját igen ügyesen eszközölték, de erre a későbbiekben kitérek még részletesebben.

Egyfelől azért, hogy a diplomáciai élet nagyrészt hozzáférhetetlen volt, a hivatalos levelekben is csak kevés helyen találhatóak említések, melyekből következtetéseket vonhatnánk le a nők diplomáciai interakcióiról. Így tehát bonyolult ezt az időszakot pontosan ábrázolni, mégis a rendelkezésre álló korpusz alapján következtethetünk, hogy diplomaták feleségei milyen szerepet tölthettek be, és a háttérben milyen eszközökkel befolyásolták a történéseket. Másrészt pedig kulcsfontosságú kiemelni, hogy a forrásprobléma onnan is ered, hogy a történészek gyakran a fentebb említett rendszer szerint válogatták szét a levelezést és ezért a politika és diplomácia tanulmányozásához nem használták fel őket. Leginkább a társadalom- és kultúrtörténet felvázolásához hasznosították a fennmaradt írásokat, pedig ezeket a területek nem lehet ilyen nyilvánvalóan ketté választani. A diplomácia narratíváján sokat ferdített ez a megközelítés, viszont napjainkban már körültekintőbben és több forrásból dolgoznak, melyek tartalmazzák az informális levelezést is (Cassidy, 2017).

3.2 Eszközök

Annak ellenére, hogy a hivatalos diplomáciában való részvételre nem volt lehetőség vagy legfeljebb nagyon limitált körülmények között, a nők akkor is találtak módszereket és eszközöket arra, hogy ők is befolyásolhassák a politikát. A következő alfejezethez javarészt az I. Erzsébet-kori Angliáról fogok írni, mivel forrásgyűjtésem során ehhez kapcsolódó hiteles irodalomhoz tudtam a legjobban hozzáférni, de helyenként más országokból is hozok példákat.

Történészek szerint a nemzetközi politikát befolyásoló eszközöket három kategóriára lehet bontani, melyeket a továbbiakban ismertetek. Ehhez fontos figyelembe venni, hogy nem csak királynőkről, királynékról írok, hanem arisztokrata nőkről is, akik hasonlóképpen részesültek magas szintű oktatásban, amiből fakadóan közel kerülhettek a politikához.

Az első kategória a levélírás volt, amely, mint „családi hírlevélrendszer” funkcionált. Főleg a nők írtak egymásnak, annak érdekében, hogy a politikai, de természetesen az aktuális személyes híreket is továbbítsák. Ez azért bizonyult kimondottan hatékonynak, mert a már említett családi hálózat igen szoros volt, nemcsak amikor a különböző oktatók „csereberéléséről” volt szó. Így például, gyakran leveleken keresztül szervezkedtek és segítettek elő a házasságkötéseket. II. Károly spanyol király és Mária Lujza francia hercegnő

házassága egy ilyen „háttérbeli szervezkedés” eredménye volt, amely által egy hosszas konfliktus ért véget. A levélírás viszont nem csupán a felsorolt módokon működött igen hatékonyan. Anna, Dánia hercegnője, még érdekesebben eszközölte a levélírást, hiszen gyakran férje nevében bonyolított le nemzetközi és hivatalos ügyeket. Egy másik érdekes megoldást például Lady Penelope Rich választott, aki „Ryalta” fedőnév alatt dolgozott bátyja diplomáciai kapcsolatainak fejlesztésén (Cassidy, 2017).

Ebből az a következtetés vonható le, hogy ugyan gyakran titokban, helyenként fedőnév alatt, de hatásosan befolyásolták a diplomáciai kapcsolatokat. Gyakran az efféle levelek nem pusztán csak beszámolók voltak az aktuális történésekről, hanem finom tanácsokat és véleményeket is hangoztattak a kül- és belpolitikáról. Ez azért is vált egyre elfogadottabbá, mert addigra az arisztokrata nők oktatásban való részesülése már nem számított ritka esetnek. Ezen az elit hálózaton keresztül viszont nem csupán információcsere folyt, hanem gyakran ajándékok eljuttatását is elősegítette, melyek ugyancsak a politikai viszonyok befolyásolását szolgálták.

A második indirekt befolyásoló módszer több emberen keresztül történt. Ebben az udvarhölgyek és a komornák játszottak kiemelten nagy szerepet. Ők álltak a legközelebb a királynőkhöz, továbbították számukra az aktuális pletykákat és fejleményeket. Mint az uralkodók bizalmasai, egy adott szituációra igen nagy hatással lehettek, ha a véleményüket vagy tanácsukat kérték. Egyáltalán nem a klasszikus értelemben gyakoroltak befolyást a politikai helyzetekre, hanem sokkal inkább érzelmi szinten, csaknem láthatatlanul és ezáltal észrevétlenül alakíthatták a történéseket. Természetesen ez messze nem olyan effektív, mint az előzetesen bemutatott eszköz, mégis egy olyan aspektus, amit nem szabad figyelmen kívül hagyni. Kiemelném, hogy ez a jelenség abból a szempontból is különösen érdekes, hogy a felelősségvállalás és nyilvános leszereplés nem jelentett kockázatot, pont azért, mert „háttérszereplőkről” beszélünk. Az udvarhölgyek magasabb származásúak voltak, akik kiváltságos helyzetük miatt is kerülhettek közel az elit hálózathoz és ezzel együtt a politika közvetlen közelébe is, de ahogyan azt már említettem, mindezt indirekt módon. Összességében ebből levezethető, hogy a diplomáciai kapcsolatokban nem csak az aktív résztvevők játszottak nagy szerepet, hanem az őket körülvevő emberek, személyzet is. Ezek igen alapvető gondolatoknak tűnnek, de ha belehelyezzük őket az általam felvázolt kontextusba, meglepően új dimenziót ad a témának. Lényegtelen, hogy egy nő egy férfit vagy egy nő egy másik, nála több hatalommal rendelkező nőt befolyásol, a cél és a végeredmény ugyanaz (Cassidy, 2017).

Még egy további eszköz, melyen keresztül ugyan a háttérből, de hatásosan gyakorolhattak politikai ráhatást, az egyház ügyei voltak. Ehhez nem volt szükség közel kerülni az

uralkodókhoz vagy a befolyásos arisztokratákhoz, hiszen az egyház mindenki számára elérhető volt. Mivel az egyház és a politika szoros kapcsolatban álltak egymással, mintegy függő viszonyban, számtalan titkos irat és információ cseréje is zajlott. A források szerint főképp ezen a téren játszottak nagy szerepet a nők, kihasználva, hogy őket sokkal kevésbé figyelték meg és így észrevétlenül továbbíthattak üzeneteket vagy akár rejtegethettek körözött személyeket. A másik két módszerhez képest nyilvánvalóan ez járt a legtöbb veszéllyel, mivelhogy lényegében bűncselekmény elkövetéséről van szó. Mégis számtalan példát sorolhatunk fel, melyek bizonyítják, hogy minden akadály dacára a befolyás gyakorlása érdekében erre is hajlandóak voltak (Cassidy, 2017).

3.3 Királynők diplomáciai sikere

A külügyekben és magas diplomáciai eseményeken fontos szerepet csupán egy maroknyi nő tölthetett be a 15. és 17. század között. Ők is csak királynői hatalmuk gyanánt. I. Erzsébet (1533-1603) kiemelkedő női politikus volt korában, aki egy férfiak által erősen dominált szférában is tudott érvényesülni. Napjainkig is Anglia egyik legerősebb királynőjeként tartják számon, hiszen megtalálta saját maga számára az „aranyközéputat” és egyszerre „természetes, nőies teste és politikus, monarchikus teste” is volt (McCarthy, 2021, p.19). Vitathatatlan, hogy a rendelkezésére álló eszközöket azért is tudta jól hasznosítani, mert kitűnő oktatásban részesült, műveltsége és kulturális tájékozottsága nagy előnyt jelentett számára. A széleskörű oktatás által hozzáférhetővé vált egy komplex hálózatrendszer is, mivel a nemesi és királyi családok gyakran „cserélgették” egymás között a nevelőket és oktatókat, kialakultak kapcsolódási pontok, melyek a későbbiekben igen hasznosnak bizonyultak. A politikai és diplomáciai siker ezen tényezők összességének és élelmes egyensúlyozásának eredménye.

Rengeteg összeesküvés elmélet született arról, hogy I. Erzsébet igazából nem is nő volt, hanem férfi, hiszen a vezetői képessége, pénzügyi hozzáértése és átfogó tudása nem feleltek meg az akkori „tipikus” női képnek. Ma már viszont teljes biztossággal kijelenthetjük, hogy ezek gyűlöletből és hiteltelenségből keletkezett teóriák (Greenwich, s.a). Történészek és kutatók arra az eredményre jutottak, hogy a sikeres politikai karrierrel rendelkező uralkodó nők egyébként sem a nemükhöz képest atipikus viselkedéssel érték el céljaikat, épp ellenkezőleg. „A társadalom által konstruált női szerep határait a végtelenségig feszegették, miközben mindvégig azok határainak újra definiálását mozdították előre” (McCarthy, 2021, p.17). Csakhogy már a felvetés, hogy a politikában a női és férfi szerep meghatározó, problematikus megközelítés. Ráadásul az a tény, hogy a nők arra kényszerültek, hogy a társadalom által rájuk

ruházott „funkcióikat” feszegezzék, megerősíti azt az elképzelést, hogy a politika és így a diplomácia is kizárólag a férfiak világa.

3.4 Festményelemzés: Armada-portré

2. festmény: Armada-portré, ismeretlen festő (1588)

Szükségnek tartom egy női példát is hozni a korból, mely „A követek” -hez képest egy női uralkodót mutat be, aki a diplomáciában is fontos szerepet töltött be. Érdekes megvizsgálni, hogy hogyan jelenik meg, öltözete milyen üzenetet közvetít, és ez mennyiben más a már elemzett festményhez képest. Ugyan a műnek háromféle verziója is fennmaradt, de lényegében mindegyik ugyanazt ábrázolja, csak a képkivágásokban és a masnik számában láthatunk különbségeket, így tehát „egynek” kezelem őket elemzésem során (Greenwich, s.a.).

Az Armada festmény I. Erzsébetet ábrázolja, megörökítve diadalmát II. Fülöp spanyol király felett. A bal oldalon látható jelenet jó néhány héttel megelőzi a jobb felső ablakban ábrázolt jelenetet, amin már a vihar hánytorgatta spanyol flotta menekül. A királynő testtartása már tiszteletet parancsol, hiszen nagyon egyenesen, szinte már mereven ül és közvetlenül a

nézőre szegezi tekintetét. Megfigyelőként semmi kétség nem merül fel, hogy ez vajon milyen rangú és hatalommal rendelkező nőt ábrázol. Testtartása és természetesen az öltözete is azt sugallja, hogy fontos, befolyásos és rendíthetetlen. A sápadt és hibátlan arcáról árad a nyugalom és az önbizalom (Renauld, 2022).

Viszont a testbeszéd és az arckifejezés egyedül nem gyakorolna ilyen hatást a szemlélőre. A ruházat fontos részét alkotja a kívánt hatás és összkép elérésében, így tudatosan meg van válogatva. Egyből feltűnő, hogy a ruhát számtalan gyöngy díszíti, melyből több dologra is következtethetünk. Egyrészt a drága, divatos megjelenést emeli ki, de egyben a tisztaságot is jelképezik (I. Erzsébet nem kötött házasságot, így gyermeke sem született) (Renauld, 2022). Másrészt utalás győzelmére a spanyol flotta felett, ami által tengeri hadereje is hangsúlyozásra kerül. Öltözetében nagyrészt a fekete és fehér jelennek meg, melyek ugyancsak kiemelt jelentéssel rendelkeznek. Mindkét szín igen ritka és ezáltal drága is volt, mivel a világos nehezen tisztán tartható, a fekete festék elállítása pedig igen körülményes volt, már csak az alapanyagok beszerzése végett is (Mesotten, 2021). Míg a fehér ismételt hangsúlyozza a tisztaságot és érinthetlenséget, a fekete komolyságot és tekintélyt parancsol. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a két domináns szín mellett a rózsaszín masnik/szalagok is hordoznak magukban jelentést és nem csupán egyszerű díszítések, hanem ebben az esetben a nőiességet és férfiasságot kapcsolják össze (Greenwich, s.a.). I. Erzsébet nagy hangsúlyt fektetett nőiességének kiemelésére, ahogyan azt már kifejtettem, a királynők sikere nem abban rejlett, hogy a férfias viselkedési mintákat követték, hanem hogy hatalmukat külsőjükkel és szimbólumokkal erősítették, de egyidejűleg a feminitásukat is érzékeltették. Ebben az esetben a ruha sziluettje emeli ki a nőiességet, hiszen a tekintet a királynő karcsú derekára vonzza, míg a hatalmat az erős színek és az anyag mintázata hangsúlyozzák ki.

A fehér viszont nem kizárólag a szűziesség és tisztaság színe. Akkoriban gyakran társítottak az égitestekhez is színeket, melyek egyidőben a nemekre is utalásként szolgáltak. Eszerint az elgondolás szerint a Hold a femininitás, a Nap pedig a maszkulinitás megtestesítői. Mindkét motívum felfedezhető, a Hold gyöngyökként jelenik meg, ami nem egyből szembetűnő, de mégis egy finom utalás. A Nap szimbóluma ennél dominánsabb, hiszen nem csak a ruhán jelenik meg, mint minta, hanem a csipkegallérral körülvett arc is vitathatatlanul azt jelképezi. I. Erzsébet teste a festmény közepén van, mint az univerzum centruma, uralmának sikeressége és Anglia világuralma, amit ezenfelül a körülötte lévő tárgyak is aláhúznak (Greenwich, s.a.). A ruhán lévő virágok, melyeknek a közepén ugyancsak gyöngy található, úgyszintén az univerzumot szemléltetik, mint a Napot a középpontban és a többi, körülötte keringő bolygót.

Egy további érdekesség, mely megfigyelhető, a V-alakú forma, melyet a felsőtestén elhelyezett gyöngyök emelnek ki (Assael, s.a.). A Szentháromság és az Isten által ráruházott hatalmának szimbóluma, ami megerősíti pozícióját a politikában. I. Erzsébet az imént említett céllal és közlendő üzenettel készítetette a portrét, ami - ahogyan azt láthatjuk – teljes mértékben elérte a kívánt hatást.

A kép elemzése megvilágítja azt a tényt, hogy a női uralkodóknak, a hatalmuk ellenére, állandóan bizonyítaniuk kellett rátermettségüket. Legyen az a tudásukon, ahogyan azt az eszközök alfejezetben bemutattam, vagy az Armada festmény számtalan szimbólumán keresztül. Ha visszaemlékezünk „A Követek” című műre, akkor felvetődik a kérdés, hogy miben rejlik a különbség, hiszen Dinteville és de Selve öltözete is üzeneteket közvetítenek, akárcsak I. Erzsébet öltözete is, de mégsem lehet őket ugyanolyannak tekinteni. Ahogyan azt már kifejtettem, a diplomaták és politikusok számára az öltözet olyan szempontból volt kulcsfontosságú, hogy a saját nemzeti identitásukat és egyidőben a fogadó ország kultúráját is tükrözzék, viszont a feladatukra való rátermettségüket senki iránt nem kell bizonyítaniuk. Ellenben a királynőnek szüntelenül minden lehetőséget meg kellett ragadnia, hogy igazolja törvényességét, tudásával, hozzáértésével és nem utolsósorban a megfelelő képalkotással önmagáról. Teljes mértékben tudatos döntések kapcsolódnak az ábrázolásához, mert nem csak egy erős uralkodót kellett megtestesítenie, hanem egyidejűleg egy nőt is. Ezen faktorok egyensúlyozása összetett és mi több, ezt a jelenséget az általánosságra és napjainkra is ki lehet terjeszteni.

4. MADAME DE POMPADOUR

A tény, hogy a nők a 18. században az udvarokban továbbra is javarészt informális szerepeket tölthettek be, vitathatatlan. Ez közvetlen összefüggésben is áll a nyilvános és privát szférának dichotómiájával, miszerint a formális kontextusból a nők folytatólagosan ki voltak rekesztve és a férfiak kizárólagosan a nyilvános közszférában mozogtak. Az efféle szétválasztás továbbra is a nemek közötti kapcsolat normatív rögzítését szolgálta és a legjelentősebb helyszín, mely a két szférának összefonódási pontot biztosított, az az udvari társadalom volt. Viszont a 18. század folyamán kialakulófélben volt a politika professzionalizálódása, mely minden szereplőre más-más következményekkel volt. A nők lehetőségei, amelyekkel ráhatást gyakorolhattak volna az állami struktúrák fejlődésével szűkültek, hiszen az informális szereplőket egyre nagyobb kritika érte, így tehát az uralkodó személyes kapcsolatainak befolyása kimondottan diszfunkcionálisnak minősült. Mégis az átalakulófélben lévő rendszer közepette, mint egy összetartó és központi funkciót betöltő szerep nyílt meg (Dade, 2010).

Madame de Pompadour a kora legjelentősebb kivételét képezi, ami a nők aktív részvételét illeti a politikában, így elengedhetetlen részletesen megvizsgálni szerepét és megjelenését. Jeanne-Antoinette Poisson, mint jómódú szülők gyermeke széleskörű oktatásban és nevelésben részesült, melynek elementáris részét képezte a szalonokban eltöltött idő. A társadalmi átjárhatóság és az informális érintkezés helyszíneiként, lényegében a kulturális élet központjaiként funkcionáltak, amik azon kevés találkozóponthoz tartoztak, melyek a társadalmi rangokon is átívelhettek. Nem csupán az udvari nemesség, de klerikusok, írók, tudósok és művelt nők is látogatták, függetlenül attól, hogy rendelkeztek-e arisztokrata címmel, vagy sem. A szalonok magánjellegű felépítése biztosította a társas érintkezés lehetőségét e formában, de a nyilvános közszférában lebonyolított komplex és erősen intézményesített struktúrák keretein belül történő érintkezéssel továbbra sem volt összehasonlítható. A rendelkezésre álló rendszerben Madame de Pompadour minden lehetőséget kihasználta és a képzőművészetek mecénásaként tett először hírnévre szert. Pályafutása során érdeklődése a művészetek iránt fennmaradt, így a későbbiekben nagyban hozzájárult fiatal tehetségek támogatásához és a sèvres-i porcelánmanufaktúra létrehozása is az ő nevéhez köthető (Lever, 2003).

4.1. Köznemesi körből a királyi udvarba

Jeanne-Antoinette Poisson társadalmi felemelkedését házassága egy családbarát fiával jelentette, kinek birtokos nemesi címe az exkluzív szalonokba garántálta bejutását, mely által a

fiatal nő bekerült azon társadalmi rétegbe, ahonnan köztudottan már számos alkalommal választott magának új szeretőt XV. Lajos. Mindig is kézenfekvő volt, hogy bizonyos üzleti ügyek profitálhatnak, ha jó ismeretségben áll a tulajdonos a király ágyásával, így Pompadour ilyen értelemben is új tekintélyt nyert (Dade, 2010). A francia udvari rendszerben a *maîtresse en titre* a király oldalán szinte már-már hivatalos pozíciónak minősült, mely megüresedés esetén mindenképp betöltésre szorult. Azonban, amikor 1744-ben több udvarhölgy is szóba került, mint a király lehetséges új ágyasa, akkor még a férje nevét viselő Madame d'Étoilles nem merült fel jelöltként. Ennek oka a szigorú szabályzat, mely az udvari társaságnak a tagjává válására és a bemutatási ceremóniára vonatkozott, ami nem minden arisztokratát illetett meg. A feltételek szerint azok voltak jogosultak felvételt kérni, akik 1400-ra visszamenőleg tudták bizonyítani nemesi rangjukat vagy rendelkeztek egy *présentation par orde*-dal, mely az imént említett kritérium alól felmentést jelentett. Helyette viszont igazolni kellett, hogy a nemesi cím már legalább két generáció óta a családban van. Madame de Pompadour ezen feltételek egyikének sem felelt meg és az udvarba kizárólagosan a király külön kérésére nyert felvételt. XV. Lajos a rendszeresen, a d'Étoilles birtok közelében megrendezett vadászatok egyike során figyelt fel a fiatal asszonyra, aki a későbbiekben külön meghívást kapott egy álarcosbálra, majd Lajos Ferdinánd esküvője alkalmából találkoztak újra (Lever, 2003).

Az uralkodó bizalmi körében sem tudták mire vélni a hirtelen kialakult nagymértékű érdeklődést az ismeretlen hölgy iránt. Tekintettel Madame d'Étoilles rangbeli múltjára elképzelhetetlennek tűnt, hogy XV. Lajos király hosszú távon fenn akarná tartani kapcsolatukat. Viszont később, amikor rendszeresen vacsoráztak együtt és a király volt ágyasának lakosztályába költözött Jeanne-Antoinette, egyértelművé vált mindenki számára, hogy ez nem csupán galantéria, hanem egy szeretői viszony van kialakuló félben, még ha a kiválasztott nem is felel meg az udvar részben kimondatlan szabályainak és bevett szokásainak (Lever, 2003).

Mindössze négy év házastársi kötelék után bejelentésre került a d'Étoilles-ék különválása, viszont a válást, mint olyat a 18. századi Franciaországban az egyházjog tiltotta, mivel a házasságot szentségnek tekintették. Azonban voltak olyan meghatározó körülmények, amelyek között a törvényes különválás lehetőségessé vált. Egy úgynevezett "*separation de corps*" lehetővé tette, hogy a felek szeparáltan éljenek és különválasszák a vagyonukat, de nem jogosította őket fel az újraházasodásra. A különválásnak ezt a formáját általában házasságtörés vagy súlyos hitvesi problémák esetén engedélyezték, illetve természetesen abban az esetben is, amikor a király választása egy férjezett nőre esett. Ilyenkor tenni kellett arról, hogy minél hamarabb egyedülállóvá váljon a kiszemelt, továbbá arról is, hogy a megfelelő ranggal is

rendelkezzen. Ennek a feltételnek teljesítése érdekében XV. Lajos megvásárolta a „Pompadour” birtokot és ezzel együttesen a *marquise* címet adományozta kiszemeltjének, mely nem csak bebiztosította pozícióját az arisztokraták körében, de a király pártfogását és kegyét egyaránt szimbolizálta. Az ilyen típusú megállapodások részei voltak a francia udvar bonyolult dinamikájának abban az időben, így az ajándékok és címek cseréje gyakran összefonódott politikai és személyes megfontolásokkal (Lever, 2003).

A *maîtresse en titre* viszont a szeretői szerepen is túlnyúlt és jellemzően a király legközelebbi női bizalmasa és tanácsadója is volt, pont ezért keltett nagy felháborodást Madame de Pompadour rangbeli múltja a nemesek udvari társaságában. Viszont, ha a király szempontjából nézzük, a választása kimondottan megfontolt volt, hiszen egy olyan nő, aki nem támaszkodhat egy befolyásos nemesi családra, nagyobb valószínűséggel fogad abszolút hűséget uralkodója iránt. Ebből tehát arra a következtetésre lehet jutni, hogy egy nem nemesi származású ágyas különösen alkalmas és megbízható hatalmi eszköznek bizonyulhat, főleg, ha ilyen mértékben függ a király kegyétől. Fontos megjegyezni, hogy a *maîtresse en titre* címnek nem volt feltétele a szexuális viszony, mégis gyakran az efféle vonzalmon alapult és döntő tényezőként játszott közre abban, hogy egyáltalán kialakulhasson efféle kapcsolat. Madame de Pompadour és XV. Lajos testi viszonya mindössze hat évig tartott, azonban a továbbiakban is szoros maradt kapcsolatuk, mely leginkább a tanácsadásra redukálódott. Mindazonáltal, hogy a királyi ágyasoknak nem volt formális hivataluk az udvarban nem is rendelkeztek egy konkrét feladatkörrel sem, mely rengeteg lehetőséget kínált fel a befolyás gyakorlására, ami viszont nem csak Madame de Pompadour-ra volt igaz. Lényegében az egész udvari társaság belefolyt a politikai kérdésekbe, már csak pusztán részvételükkel bármilyen eseményen és az ott folytatott beszélgetéseikkel (Dade, 2010). Ahogy a hivatalviselés és a politikai hatalom gyakorlása sem feltétlenül járt kéz a kézben, úgy a hivatalos, tehát bármilyen szakmai tanácsadás, és az informális befolyás sem zárták ki egymást.

4.2. Pozíciójával járó kötelességek, privilégiumok és az udvar kritikája

Pompadour egyik legfontosabb informális munkaköre, amelyet betöltött, az a királyi kegyek közvetítése volt. A közvetlen közelsége XV. Lajoshoz hozzáférést biztosított számára az uralkodói mecénatúra forrásaihoz, így az ő megítélése szerint osztottak ki hivatali tisztségeket, valamint címeket. A művészet iránti nagy érdeklődése végett nagylelkűen támogatott kulturális értékeket képviselő személyeket és létesítményeket is. Jeanne-Antoinette jóindulatától és szimpatizálásától függtek meghívások bizonyos udvari eseményekre vagy az ünnepélyes vacsorákra, melyek zárt ajtók mögött kerültek megrendezésre (Dade, 2010).

Továbbá ő volt az, aki őfelsége felé továbbított kéréseket és leveleket is, valamint a választ a kérelmező számára. Ezen folyamatok során kimondottan egyszerűen befolyásolható egy bizonyos helyzet, pusztán az előadásmóddal lehet már lehetséges formálni a döntéshozó véleményét. A tény, hogy egy „egyszerű” polgári nő tölti be a kapocs funkciót a király és az udvari társadalom, sőt politikusok között is, az arisztokraták számára mélyen felháborító, majdhogynem megalázó volt. Minden tiltakozás haszontalannak bizonyult, így tehát nem maradt más, mintsem, hogy jó kapcsolatra törekedjenek az érdekelt felek a márkinővel és reménykedjenek abban, hogy elnyerhetik jóindulatát és ezzel együttesen a királyét is. A *toilette*-en, azaz a nyilvános sminkelési és öltöztetési szertartáson való részvétel ideálisnak bizonyult erre a célra, biztosítva a kellő közelséget és intim hangulatot (Dade, 2010).

Az anyagi források kezelését nem csupán az efféle politikai célok megvalósítására volt érdemes eszközölni, hanem a saját család bebiztosítására is. Viszont ez a kérdés is átalakulófélben volt a 18. századi Franciaországban, hiszen a politika professzionalizálódása révén ilyen értelemben is szűkült a cselekvési mozgástér. Stabilitást jelentett, ha a család részéről érződött egyféle támogatás és hűség, az adományozott címekért, hivatalokért vagy akár pénzért is cserébe. A korábbi ágyasokhoz képest Pompadour meglehetősen visszafogottan segítette és részesítette előnyben rokonságát (Lever, 2003). Elképzelhető, hogy ebben polgári háttere hangsúlyos szerepet játszott, mivel a márkinő legitimitásában származása jelentette a gyenge láncszemet az udvari arisztokraták szemében. Ilyen szempontból főleg édesapja volt könnyű célpont, aki nem igazán tudta magáévá tenni az etikettet és protokollt, ami miatt Madame de Pompadour igyekezett az udvartól kellőképpen távol tartani, elkerülve a kellemetlen helyzeteket, de mégis biztosítani a jólétét (Dade, 2010).

4.3. Rejtett politikai befolyás

Központi és jelentős politikai szerepet Jeanne-Antoinette az 1750-es évek elejétől töltött be, főleg a külkapcsolatok ápolásában építette ki befolyását, így közvetlen összeköttetésben állt más országok diplomataival. Így tehát, amikor új küldött érkezett az udvarba, nem csupán a királyi család számára került az illető bemutatásra egy hivatalos ceremónia során, hanem külön Madame de Pompadour-nak is. A bemutatás gyakran a nő *toilette*-je keretein belül történt meg. A diplomaták nagymértékű dependenciában álltak a király volt ágyasától, hiszen ahogyan az udvari társadalom is, úgy a kiküldöttek sikere is az uralkodói kegytől függött. Fontos megjegyezni, hogy XV. Lajos jellemzéseiben gyakran megjelennek olyan attribútumok, mint a féltékenység, határozatlanság, bizalmatlanság és belső nyugtalanság, melyekből arra lehet következtetni, hogy az uralkodót az állami ügyek túlterhelték. Ez megmagyarázza, hogy

bizalmasai és tanácsadói miért rendelkezettek ilyen mértékű hatáskörrel, mi több, ezzel együttesen a döntésekkel járó felelősség is átruházásra került rájuk (Dade, 2010).

További érdekesség, hogy XV. Lajos az idejének túlnyomó részét nem Versailles-ban töltötte, így biztosítva térbeli megközelíthetlenségét. Audienciát legfeljebb szórványosan tartott a király és még olyankor is igyekezett a közvetlen beszélgetéseket kerülni. Érdekesség, hogy az uralkodó gyakran a Pompadour birtokra utazott, ezzel eltávolodva az udvari társaság nagyrésztől, hiszen az efféle utazásokon való részvétel (akár vadászattal együttesen is) mindig meghíváshoz volt kötve. Egyértelmű, hogy a birtok tulajdonosa, tehát ebben az esetben Madame de Pompadour, döntött arról, hogy kik vendégeskedhetnek majd nála. Még a szűk körökben megtartott *Souper*-eken is erős távolságtartás volt érezhető és egy közvetlen beszélgetésre csak a vacsora után nyílt lehetőség. Ezek további invitációhoz kötött események voltak, nem meglepő módon ezeket is Madame de Pompadour kezelte, így minden érdekelt félnek először az ő szimpátiáját kellett elnyernie. Továbbá az is megjegyzendő, hogy a király napi több órát is eltöltött a nő lakosztályán, így, ha sürgős ügyben kívánta valaki felkeresni XV. Lajost, némi szerencsével itt rábukkanhatott. A Madame *Appartement*-ja egy kevésbé formális keretet nyújtott, de továbbra is a nő kezétől függött a hozzáférhetőség (Dade, 2010).

Összességében azt a következtetést lehet levonni, hogy XV. Lajos uralkodási stílusa nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy szükség legyen egy központi kapcsolattartóra az udvarban és ezt az informális funkciót részben Madame de Pompadour tölthesse be. Természetesen más is, mint például unokafivére, Louis François de Bourbon-Conti hercege is a király bizalmasaként szolgált anélkül, hogy hivatalos felhatalmazással rendelkezett volna. Conti sem töltött be udvari tisztséget és nem volt tagja az államtanácsnak sem, mégis betekintése volt az állam ügyeibe, viszont a katonai parancsnokságnál befolyásos pozícióban volt. A későbbiekben a királyi ügynökhálózatnak koordinálásával bízta meg XV. Lajos, melyhez kizárólag kettejüknek volt hozzáférése és a létezéséről is csak a legkevesebben szereztek tudomást. Ezzel a király megbiztosította magának egy további támpontot, mely főleg bonyolult politikai ügyek megoldásakor volt számára kimondottan hasznos. Több személy dolgozott az ő nevében, más metódikával, más területen, részben versenyezve egymással, hiszen egyik sem rendelkezett megszabott hatás- vagy felelősségkörrel, mely által egyféle konkurencia is kialakult köztük. Ezen a példán keresztül jól szemléltethető, hogy XV. Lajos uralkodása alatt a kommunikációs és cselekvési csatornák milyen mértékben működtek egymással párhuzamosan, de helyenként mégis nagymértékben átfedésben volt. Az uralkodó

azt remélte ettől a struktúráról, hogy egyes személyek hatalma bekorlátozódik és összességében ellenőrizhetőbbé válik (Dade, 2010).

Conti hercege és Madame de Pompadour egymással szembe állítása fényt vet a köztük megfigyelhető különbségekre, melynek eredetét viszont nem a születési rangnál kell keresni, mi több ebben az esetben a hivatali tekintély sem volt döntő tényező. Helyette a sajátos kapcsolatrendszerük, ismereteik, rendelkezésükre álló információk és legfőképp a királyhoz való közelség volt meghatározó. Ugyan Conti, már csak vérrokonsága végett is, közel állt XV. Lajoshoz, mégis úgy tűnik, hogy a márkinő szélesebb hatáskörrel rendelkezett. Ez többek között visszavezethető a nemére, hiszen egy nőt a 18. században sokkal kevésbé tekintettek konkurenciának, mint egy férfit, azaz ebben az esetben a herceget. Egy nő informális cselekedetei által gyakorolt befolyás sokkal kevésbé volt feltűnő, mint egy férfié, hiszen az egyiknek volt lehetősége hivatalos pozíciót betölteni, míg a másiknak nem. Tudatosan a női gyengeség és tudatlanság sztereotípiája mögé is csak Pompadour bújhatott és ezt gyakran ki is használta. Amint egy bizonyos politikai kérdésben túl nagy rizikót látott arra, hogy rossz fényt vessen rá inkább hártott arra hivatkozva, hogy egyáltalán nem jogosult nyilatkozni vagy akár döntést hozni bármilyen komoly ügyben (Dade, 2010).

4.4. Festményelemzés: Boucher Madame de Pompadour-ja

A felvázolt összetett struktúrákból egyértelműen megállapítható, hogy Madame de Pompadour nem csupán szeretői szerepet töltött be, hanem komplex tevékenységi körrel is rendelkezett. Ugyanakkor kérdés marad, hogy ez az ábrázolásában mennyire jelenik meg és került hangsúlyozásra politikai befolyása, vagy éppen ellenkezőleg, mennyire nem és miért nem. Általánosan meg kell jegyezni, hogy ő is, ahogyan I. Erzsébet is, az őt ábrázoló képeket kommunikációs eszközként használta. Jeanne-Antoinette részben az udvari társadalom, részben pedig XV. Lajos irányába továbbította mondanivalóját. Ezen a ponton szeretnék visszacsatlakozni a szakdolgozatom főtémájához, miszerint az öltözet milyen szerepet játszik a kifelé mutatott kép közvetítésében. Ehhez François Boucher: Madame de Pompadour (1756) című festményét használom fel (Michalska, 2023).

3. festmény: *Madame de Pompadour*, készítette: François Boucher (1756)

Ahogy azt már említettem, a márkinő nagy érdeklődése a művészetek iránt megnyilvánult abban is, hogy feltörekő alkotókat bőkezűen támogatót, így a megbízásait a kedvenceinek osztotta ki. François Boucher, a francia rokokó stílus egyik fő képviselője, akit elősorban a nő magánszínházának díszítésével vagy akár egyéb dekoratív műtárgyak készítésével bíztak meg, nem feltétlenül a portréfestéséről volt híres, mégis, nagylelkű pártfogója kedvéért több tucat ilyen művet is készített (Michalska, 2023). Kijelenthető, hogy az ábrázolása az évek során nagy mértékben megváltozott, ahogyan a viszonya a királyhoz is. Az elemzendő festményen Madame de Pompadour karrierje csúcán állt és státusza az udvarban az akadályok ellenére rendíthetetlennek tűnt, mint valaha.

Boucher a márkinőt félig fekvő a könyvből felpillantva ábrázolja, mintha olvasás közben megzavarták volna. Több szimbolikus tárgy is körül veszi, mint az asztalon látható toll, a rengeteg papír, építkezési rajzok, melyek a mecénás szerepére utalnak. Nem csupán a

művészeknek, de a felvilágosodás nagy képviselőinek, mint Voltaire-nek pártfogására is céloz, de az íróeszköz és a mellette fekvő pecsét a politikai ügyletekre kifejtett befolyását is sugallja. A kezében tartott könyv műveltségét, átfogó ismereteit és széles érdeklődési körét is mutatja. Viszont a háttérben felfedezni vélhetőek olyan szimbólumok is, melyek befolyásának múlandóságára utalnak, mint az eloltott gyertya vagy az óra. Szembetűnő, a bal alsó sarkban ülő kutya (Mimi), mely a márkinő szeretett házi kedvence volt és hűségesen a lábánál ül. Továbbá megfigyelhető, hogy nem csupán a díszes ruhán láthatunk rózsákat, hanem „Mimi” mellett is egymáson fekszik két szál (Singer, 2023). Ezt összevetve a lojális háziállat szimbolikájával, arra lehet következtetni, hogy Madame de Pompadour XV. Lajos iránti hűsége jelenik meg. Ez különösen nagy jelentőséggel bír/van, hiszen a festmény elkészülésekor kettejük testi kapcsolata már véget ért, helyette pedig a lelki támogató és politikustárs szerepe volt hangsúlyosabb. A vásznon lényegében mintha a király volt kényencnőjének hétköznapi életéből kiragadott pillanatképét láthatnánk.

Rátérve Jeanne-Antoinette megjelenésére egyértelművé válik, hogy öltözékével is erősíteni kívánja rangját és befolyásos helyzetét az udvari társadalomban. A pompázó zöld színű selyemruha a festmény kompozíciójában kiemelkedő hangsúllyal bír, a sötét háttérhez és a márkinő világos bőrszínéhez, ez képezi a kontrasztot a rózsaszín virágdíszítésekhez és masnikhoz is. Köztudott, hogy a zöld szín, főleg egy ilyen mélyebb árnyalat, bizalmat és főleg nyugalmat sugall. Az udvar szemében Pompadour elsődlegesen mindig is a királyi szeretője maradt, még ha a nők erősen limitált lehetőségei szerint ő elérte a lehető legmagasabb pozíciót, a királynő udvarhölgyének kinevezést is, viszont továbbra is a XV. Lajos királyhoz való közelsége volt meghatározó minden szempontból. A kulcsfontosságú szerepe az idő múltával stabilizálódott, mégis meg kell jegyezni, hogy egy bizonyos fokig szüksége volt a környezete bizalmára, így tudat alatt a színválasztással hatást tudott gyakorolni (Lever, 2003). Tehát egyértelműen érezhető, hogy az ábrázoláskor igenis lényeges kérdés volt, a színvilág és kompozíció.

Továbbá általánosságban megjegyezhető, hogy a pompás öltözéke egyrészt természetesen a gazdagságát és divatosságát is tükrözte (Karlsruhe, s.a.). Mint az egykori szerető egy bizonyos értelemben egy kellően vonzó megjelenésre továbbra is szükség volt, még ha ez összehasonlítva korábbi ábrázolásokhoz képest egy sokkal visszafogottabb módon történt. Másrészt valahol egy bizonyos anyagi függetlenséget is sugall, ugyanis az évek során Jeanne-Antoinette jelentős vagyonra tett szert, mely egyféle biztonságot és biztosítékot is jelentett számára, mindenki más számára ellenben fenyegető benyomást is kelthetett (Lever, 2003). Spekulálhatnánk arról, hogy

milyen anyagi következményekkel kellett volna szembe néznie, ha valamilyen okból kifolyólag hirtelen kitoloncolták volna, vagy saját, szabad döntése alapján hagyta volna maga mögött az udvari életet. Azonban mivelhogy nem állt szándékában ilyen döntést hozni felesleges kifejezni ezt a gondolatmenetet. Ha az általa viselt ékszereket közelebbről szemügyre vesszük, megfigyelhető, hogy ha pompás ruha mellett ezek kifejezetten visszafogottan jelennek meg. A nő két csuklóján egy-egy több soros gyöngykarkötőt láthatunk, mely ritkasága miatt első elemzési szinten a jólétet és luxust szimbolizálja (Assael, s.a.). Amennyiben a mélyebb jelentését vizsgáljuk, a gyöngyök a már I. Erzsébetnél említett tisztaság mellett, a hatalom jelképeként is szolgáltak, melyet jelen esetben a király ruházott bizalmasára indirekt módon.

Visszatérve az öltözetének részleteire szembevetve, hogy ismétlődő elem a masnikkal való díszítés a ruha felső részén, melyekkel az előző festményelemzés során találkoztunk már. Nem csak a felsőruha nagyrésztét borította számtalan masnicsokor (mely egyébként is tipikus a rokokó stílusra), hanem megjelenik az ujjakon is és egy nyakdísz formájában is. Ahogyan azt már I. Erzsébet portréjának vizsgálása során is megállapítottam, az efféle díszítések meghatározó szimbolikát hordoznak magukban, így jelen festmény elemzése során is részletesen ki kell térjek rá. A masnik összekötő funkciója Pompadour példájában a nő szerepének kettőségét és feladatainak sokrétegűségét köti össze egymással. Felszínesen egy meggazdagodott polgári nőt láthatunk, aki a király elcsábításával tett szert vagyonára és hatalmára. A befolyása az ábrázolásában a mecénás szerepére van szűkítve, mely önmagában is szemet szúrt az udvari társadalomnak. Ha a politikai és főleg a külpolitikai rendszerben betöltött funkciójának fontossága került volna hangsúlyozásra, az minden kétséget kizáróan hatalmas felháborodást váltott volna ki az arisztokraták és politikusok körében. Ebből arra lehet következtetni, hogy az öltözet az apró részleteivel, valamint a festményen látható tárgyak kompozíciója azt az üzenetet közvetíti mind az arisztokraták, mind a XV. Lajos felé, hogy továbbra is megbízhatóan és kitartóan fog az uralkodó oldalán dolgozni. Legyen szó az udvar, a diplomaták vagy akár a miniszterek a király közti összetartó és tolmács funkciójáról, illetve XV. Lajos lelki támogatásáról, Pompadour rendíthetetlenül és az uralkodó életében konstansan jelenik meg az ábrázolás által. Mindezt a színvilággal, valamint a házikedvenc és rózsaszimbolikájával összekötve a masnik által érzékelheti a megtekintője.

4.5. Levonható következtetések

Ahogyan azt a portré elemzésének bevezetőjében említettem, fontos azt a kérdést is feltenni, hogy mi miért nem jelenik meg és ennek milyen hatása van. A nő szépségének kihangsúlyozása, illetve a művészetek iránti nagy érdeklődése, azaz alkotók támogatása lényegében álcaként

szolgál, hogy a háttérben, a lehető legészrevehetlenebbül továbbra is gyakorolhassa befolyását. Így tehát politikai szerepe még véletlenül sem kerül említésre. Ha tehát az egész fejezet lényegét akarnám összegezni arra juthatok, hogy a nők sikeressége a felszínes értelemben arra redukálódott, hogy megjelenésükkel nőiességük kerüljön kihangsúlyozásra, amely lehetőséget nyújtott a primer szerep mellett, meglehetősen ügyesen és észrevehetetlenül a háttérben munkálkodni. Az olyan esetekben, mint I. Erzsébetnél, aki természetesen nem a férfiak árnyékában dolgozott, de mégis állandóan legitimációjának bizonygatására kényszerült, is abszolút tudatosan megválogatott módon került ábrázolásra.

Mindebben az öltözet és a kiegészítők kiemelkedő funkciót töltek be, ahogyan ez napjainkban is észrevehető. Ugyan a legitimáció bizonyításra már nincsen szükség, vagy legalábbis ilyen mértékben nem, mégis vannak olyan helyzetek, melyekben igenis érdemes odafigyelni a részletekre. Ahogyan Madame de Pompadour példáján keresztül szemléltettem, nem csupán az a kérdés, hogy milyen üzenetet kíván közvetíteni az adott illető, de ezzel együttesen kizárásra vagy legalábbis elfedésre kerülnek azok a részletek, melyek által egy személy előnytelen helyzetbe hozná magát. Elrendezés, perspektíva és kontextus kérdése marad az interpretáció, ezért az alapos megfontoltság szükségszerű.

5. A RUHÁZAT ÉS KIEGÉSZÍTŐK JELENTŐSÉGE NAPJAINKBAN

Feltételezhetnénk, hogy mára már az öltözet majdhogynem teljesen elvesztette jelentőségét, mivel egyféle egyenruha alakult ki a férfi politikusok között, ugyanaz a sötét színű öltöny, általában fehér ing és az egyetlen eltérő színű ruhadarab a nyakkendő szokott lenni. Csak ritka alkalmakkor láthatunk egyéb öltözetet, mint például a katonai egyenruhát, melyet a brit királyi család férfi tagjai szoktak viselni bizonyos eseményeken. Szimbolikus kiegészítőket, mint kitűzőket vagy ékszereket, pedig még annál is ritkábban, és akkor szintén csak azért, mert az olykor elvárt.

1. fénykép: Brit királyi család és piros pipacsos kitűző, Harper's Bazaar (2019)

Ilyen a piros pipacsot ábrázoló kitűző, melynek hagyománya az első világháború végéig nyúlik vissza. A tűzszünet évfordulóján az Egyesült Királyságban és a Brit Nemzetközösségben (Commonwealth) emlékeznek a világháborúk áldozataira. A nagy pusztítás után sík és kopár területek maradtak vissza, ahol csaknem semmilyen növény nem maradt meg, viszont a piros pipacs vagy másnéven vadmák a legalkalmatlanabbnak tűnő körülmények között is képes túlélni, így a csataterületeken is gyorsan kihajtott. Az elesett katonák vérére emlékeztette a túlélőket, melyből egy „Flandria mezején” című vers is született, ami gyorsan népszerűvé vált,

ezzel együttesen pedig a virág a megemlékezés szimbólumává alakult. (The British Legion, s.a.)

Ez kevese azon példákhoz, amikor egy üzenet kiegészítőkön keresztül kerül kifejezésre, de itt különbséget kell tenni, mivel ez nem egy egyéni döntés, hanem egységes előírás, ami a férfiak számára is követendő. Ezzel ellenben sok női diplomata és politikus egyéni preferencia szerint választja meg öltözetét, ékszerét és fejezi ki általuk mondanivalójukat. Lényegében egy ugyanolyan eszköz, mint amit az előző fejezetben tárgyaltam, csak a 21. századi nők hasznosítják, jele annak, hogy továbbra is vannak láthatatlannak nevezhető módszerek, mellyel befolyásolhatóak a felek. Felmerülhetne az a felvetés, hogy a nőknek több lehetőségük van a ruhadarabjaikat megválogatni és ebből kifolyólag ezeket könnyebb az egyéni elvárásokhoz igazítani. Viszont ez egyszerűen megcáfolható, mivel a korábbi Hans Holbein féle festmény alapján megállapítható, hogy régebben a férfiak is több hangsúlyt fektettek rá, meggondoltan, a kifejezni való kívánt üzenet szerint válogatták meg ruhadarabjaikat, azoknak színeit és anyagát. Nehezen megállapítható, hogy ez pontosan mikor és hol változott meg ilyen mértékben és vesztette el jelentőségét, de a megjelenéskultúra és a politikai átjárhatóságának szorosabbá válása teljes bizonyossággal befolyásolta az öltözködést is. Mégis egy elszalasztott lehetőséget látok az egyenruhás, egyszerű öltönyökben, sőt már majdnem nemtörődömnek is lehetne nevezni.

5.1. Anglia

5.1.1.II. Erzsébet

2. fénykép: II. Erzsébet élénk színű ruhákban

Anglia történelmének leghosszabban regnáló királynője ismert volt színes öltözetéről, melynek logikus és igen egyszerű magyarázata van. A közéleti szerepléseikor leggyakrabban élénk színű ruházatban láthattuk, aminek elsődleges célja a kapcsolatteremtés volt az uralkodó és alattvalói között. A brit királyi család esetében jelenlétük mindig is nagy fontossággal bírt, még ha napjainkban egyre több kritika is éri őket. Mégis kutatások szerint egyféle megnyugtató érzést kelt az átlag brit emberben állandóságuk, mely egy megbízható és kiszámítható rendszer, valamint rend látszatát tartja fent (Gardner, 2018). II. Erzsébet nagy közkedveltségnek örvendett, így amikor nyilvános fellépései voltak, a feltűnő színválasztása által megkönnyítette a tolongó közönség dolgát azzal, hogy egyszerűbben beazonosítható volt akár nagy távolságokból is. Ilyen módon volt lehetőség kapcsolat teremtést, bizalmi viszonyt és egyféle közelséget éreztetni, mely nagymértékben alátámasztotta a királynő legitimációját (Abraham, 2018).

Ahogy az a képen is láthatjuk, minden részlet harmonizál egymással, kezdve a kalapnál, annak díszítésével, a brosson keresztül, egészen a ruha és a kabát árnyalatával bezárólagosan. Természetesen senki számára sem meglepő, hogy Anglia királynőjének egy egész öltöztető, valamint etikett és protokoll gárda állt rendelkezésére, mely a megjelenéséért volt felelős. Ezt a rövid bevezetőt követően szeretnék rátérni az olyan öltözetekre, melyek nagyobb

jelentőséggel voltak vagy akár indirekt módon tartalmasabb üzenetet kívántak közvetíteni. Minden bizonyossággal kijelenthető, hogy az elemzendő példákban látható összeállítások még véletlenül sem válogatás nélkül és megfontolatlanul történtek.

3. fénykép: II. Erzsébet Brexit kalapban (2017)

Talán az egyik legprominensebb példa a Brexitet érintő parlamenti beszédje során viselt kalap volt, mely hatalmas megbotránkozást váltott ki. Minden évben az uralkodó egy komplex ceremónia keretében beszédet tart a parlamentben, mellyel együttesen a törvényhozás ülészeit is megnyitja. Ezen belül pedig kitér a jóváhagyásra váró törvényjavaslatokra, valamint a kormány célkitűzésire is. Fontos megemlíteni, hogy a 2017-es ünnepség nem a szokásos formalitással zajlott le, melynek oka a választásokkal kapcsolatos időbeli módosítás volt. Ebből kifolyólag II. Erzsébet öltözete is változott és a hagyományos díszruha helyett nappali öltözékben jelent meg. Ami pedig a koronát illeti, melyet az ilyen alkalmakkor visel az uralkodó általában, a királynő előtt vitték. Az előzményeket ismerve, tehát nem meglepő, hogy az egykori államfő nem a hagyomány szerint öltözött (Kelly, 2019). A kontextust kiegészítve meg kell említeni azt is, hogy a Brexitről való tárgyalásokat, vagyis a kilépésről szóló intézkedéseket magas prioritással kezelték az elkövetkezendő időszakban.

Tisztázandó, hogy alapvetően a brit királyi családban az az elv érvényes, hogy politikailag lehetőleg semlegesek maradjanak, hiszen a brit uralkodói család az ország számára leginkább ceremonális funkciókat tölt be (The Constitution Society, s.a.). Így tehát II. Erzsébet királynőnek is minden esetben követnie kellett volna ezt a szabályt, viszont nem nehéz észrevenni, hogy kalapja, pontosabban a rajta levő kék virágok, sárga középpel megtéveszthetetlenül az Európai Unió zászlójára emlékeztetnek. Nem csupán az elrendezés, de az öltözék színe, vagyis az a bizonyos kék árnyalat is meglehetősen hasonlít az említett zászló háttérszínére. Ezáltal felvetődik a kérdés, hogy az uralkodó ilyen módon a politikai lépésekkel való egyet nem értését kívánta-e kifejezni.

A királynő fő öltöztetőnöje, Angela Kelly, aki természetesen a nagy spekulációt okozó ruházatának összeállításáért is felelős volt, könyvében kitér az említett botrányra. Nem meglepő módon szerinte pusztán véletlen egybeesésről volt szó, hiszen efféle díszítést rendszeresen láthattunk II. Erzsébet által viselt kalapokon. Ez még egy bizonyos fokig érthető is lenne, viszont az öltözet kékárnyalata, akkor is kérdéses marad. Ezt illetően az öltöztetőnö könyvében azt állítja, hogy a lényeg a háttérhez való kontrasztosság volt, így további jelentőséggel ez sem bírt. Miközben a médiában nagy spekulációk és viták folytak ezüggel kapcsolatosan, Kelly szerint pusztán véletlenről volt szó, ami egyenesen mulatságos volt számukra (Kelly, 2019).

Azonban véleményem szerint abszolút megkérdőjelezhetőek ezek az magyarázatok, hiszen nehéz elképzelni, hogy elkerülhette-e az etikett és protokollért felelős személyek, de leginkább a királynő a figyelmét, az efféle egybeesés. Ezzel együttesen továbbra is minden szemlélő végsősoron magában dönti el, hogy bele akarja-e látni a részletezett üzenetet, vagy sem.

4. fénykép: II. Erzsébet a hírhedt Brexit ruhában módosított kalapdíszszel (2018)

Egy további fénykép, mely szemlélteti az apró részletek hangsúlyosságát 2018-ban, az Egyesült Államok akkori elnökének, Donald Trumpnak, hivatalos látogatása alatt készült. Szembetűnő, hogy II. Erzsébet ugyanazt az öltözetet viseli, mint a megelőző képnél. Jelen esetben nem ilyen értelemben hordoz magában üzenetet, hiszen köztudott, hogy időről időre ismétlésre kerülnek a ruházatok. Viszont mellkéiesen megjegyezném, hogy láthatólag a kalap díszítése különbözik, tehát a botrány igenis nagy hatással volt, így az eredeti koncepció módosítása mellett döntöttek. Ezen a ponton érdemes lenne felvetni azt a kérdést is, hogy nem lett-e volna célszerű az összeállítást úgy meghagyni, mint ahogyan az eredetileg volt, ezzel demonstrálva a virágok állítólagos jelentéktelenségét? Vagy éppen ellenkezőleg, megerősítésként tekinthető a feltételezett politikai egyet nem értésének?

5. fénykép: II. Erzsébet és amerikai államlátogatási bross (2018)

Visszatérve az elemzéshez és egy további példához, melynél ezúttal a királynő által viselt bross áll a középpontban. Nem önmagának az ékszernek a mintája adja meg az értelmezéséhez szükséges háttérinformációkat, hanem sokkal inkább a származása. Nem meglepő módon a királynő számtalan brossal rendelkezett, melyeket előszeretettel és gondosan válogatott meg bizonyos alkalmakhoz illően, mégis ennek az apró zöld virágokkal díszített darabnak különleges jelentése volt. Az ékszert 2011-ben Obama és felesége hivatalos látogatásuk során ajándékozták II. Erzsébetnek, így tehát az amerikai államlátogatási brossként tartják számon (O'kane, 2022).

A fénykép Donald és Melania Trump érkezésének napján készült, hivatalos fogadásukra aznap nem került sor, de mégis, egy teljesen más kontextusban az uralkodó jelezte álláspontját a következő néhány találkozóval, valamint a résztvevőkkel kapcsolatosan. Ruhájának élénk mintázatán, már-már elrejtve és alig észrevehetően tűzte ki a kisméretű brosst egy másik, teljesen más szituációban, de a hangsúly az időponton volt. Miután nem közvetlenül azok jelenlétében viselte az ékszert, arra lehet következtetni, hogy nem feltétlenül az elnök ellen szólt, hanem inkább az előző mellett, valamint összességében az Egyesült Államok korábbi elnöke által képviselt politikai irányzat mellett (Treble, 2018).

5.1.2. Diana, walesi hercegné

6. fénykép: Diana HIV-pozitív gyerekek körében (1989)

Az egykori walesi hercegnő, Diana Spencer, nem csupán a brit királyi család szabályrendszerét törte meg, az etikett és protokoll többszörös megszegésével, de legfőképpen társadalmi sztereotípiákra is rácafoltt (Morton, 2017). Megjelenésével és viselkedésével elsősorban nem politikai üzenetet közvetített a megelőző elemzésekhez képest, hanem leginkább a világ embereit szólította meg. Így tehát szerintem Diana kitűnő példának ígérkezik, melyen keresztül a téma e perspektíváját szemléltetni lehet, hiszen nem ok nélkül emlegetik őt „a nép hercegnője”-ként (Owen, 2022).

Tudniillik, hogy Diana Spencer gyakran látogatott kórházakat és rászorulókat, melyek formális és jótékonyági feladatkörébe tartoztak. A fényképen HIV-pozitív gyerekek körében láthatjuk, mely megfelelő felvilágosítás nélkül először megbotránkozást váltott ki. Ez visszavezethető a tények hiányára, merthogy sokan úgy hitték, hogy a pusztán bőrkontaktuson keresztül már fertőz a gyógyíthatatlan betegség. Cselekedete által kellő módon felhívta a figyelmet a súlyosbodó egészségügyi válsághelyzetre és a valóságos információk terjesztését is lehetővé tette (Vincenty, 2020). A királyi protokollt elsősorban azzal szegte meg, hogy nem

viselt kesztyűt és ezáltal közvetlenül érintkezett a betegekkel, de más helyzetekben is lemondott róla, hogy egyféle közelséget érezhessen az emberekhez (Alexander, 2017).

Egy további kiegészítő is hiányzik, ugyanis általában az efféle formális látogatásakor az előírások szerint a kalapviselés is az öltözet kötelező részét képezné. Azonban Diana megfigyelte, hogy a túlzottan hivatalos külső egy bizonyos távolságtartást eredményez, így tehát igyekezett vidám, kevésbé formális és hétköznapibb ruhákat választani, főleg, amikor gyerekeket látogatott (Goldstone, 2020)

7. fénykép: Diana piros pöttyös ruhában Japánban (1986)

Egy további példa, melynek inkább diplomáciai jelentősége van, 1986-ban készült a királyi pár körútján Japánban. Dianát meglehetősen gyakran láthattuk pettyes mintájú anyagokból készült öltözékben, így tehát ilyen értelemben nem feltétlenül újdonság (Newbold, 2021). A feltűnő mintázat nem csupán divatossága miatt szembeszökő, de leginkább a diplomáciai kontextusa miatt érdekes. Egy egyszerű és kifejezetten kedves gesztusként interpretálható, hiszen a fehér alapon nagyon piros pöttyök egyértelműen a látogatott ország zászlójára tesz utalást.

5.1.3.Katalin hercegné és Vilmos herceg

8. fénykép: Katalin hercegné és Vilmos herceg Pakisztánban (2019)

2019-ben Cambridge hercege és hercegnéje öt napos pakisztáni úton vettek részt, melynek keretein belül Katalin öltözéke figyelemreméltó volt. Ezen kívül a szembeállított két fényképpel szemléltetem, hogy mekkora különbség figyelhető meg Katalin és Vilmos öltözéke között.

Az első fénykép egy esti rendezvényen készült, ahol mindkettőjük bizonyos formában kifejezi tiszteletét a fogadó ország kultúrája felé. A hercegné egy brit tervező által készített földig érő ruhát visel a pakisztáni zászló színében, melyhez a tradicionális vállon átdobott sál is tartozott. Nem megszokott, hogy Katalin ilyen feltűnő fülbevalót viseljen és nem is véletlenszerű, hanem tudatosan választott ékszert egy helyi márkától, ezáltal kifejezve tiszteletét (Devaney, 2019). Ez a fénykép továbbá olyan szempontból is érdekes, hogy nem csupán a hercegné öltözete beszél, hanem kivételesen férjéé is, aki a tradicionális ünneplő ruhába öltözött, ezzel megerősítve az üzenetet. A hasonló zöld színárnyalat is ugyanazt a funkciót tölti be, mint amit már Katalinnál említettem. Viszont további kiegészítő, vagy

személyesebb üzenetet közvetítő eszköz nem felfedezhető, mely akár a pusztán illem betartásaként is értelmezhető.

Ha összehasonlítjuk a jobboldali képpel, egyértelmű a különbség és nagyjátlagban leginkább ez a tipikus megjelenésük. A hercegné valamilyen formában mindig, nem csak épphogy utalásokat tesz, hanem teljes egészében ruhatárát a fogadó ország öltözködési szokásaihoz illeszti. Ellenében férje, már a megszokott öltönyben látható, melynek csupán színe vonzza magára a tekintetet. Az efféle világos krém-fehér szín a közel-kelti kultúrákban szokványos, így ezzel ugyan gesztust tesz a fogadó ország felé, mégis letagadhatatlan a különbség mértéke kettejük között.

9. fénykép: Katalin hercegné és Vilmos herceg a pakisztáni reptéren (2019)

Már érkezésükkor is észrevehető volt a különbség, hiszen Katalin hercegné már a vendéglátó ország ruházkodási szokásaihoz illően, de mégis modern öltözetben lépett ki a repülőgépből (Allaire, 2019). Ellenében férje a tipikus nyugati fekete öltöny és kék nyakkendő kombinációjában látható, mely a férfiak egyenruhájának klasszikus példája. Ebből arra következtethetünk, hogy csupán kötelességtudatból és ritkán ölt Vilmos herceg magára olyan ruhát, amely a fogadó ország irányába gesztusként értelmezhető.

5.2. Amerikai Egyesült Államok

5.2.1. Michelle Obama

A diplomáciai öltözködésnek egyik figyelemre méltó példájaként Michelle Obamát is meg kell említenem. Kimagaslóan dicsérték 2009 és 2017 között, amíg az Egyesült Államok First Lady szerepét töltötte be. Kiemelendő, hogy befutott és feltörekvő amerikai tervezőkkel egyaránt együtt dolgozott, amely segítette felhívni a figyelmet munkájukra. Így tehát ruhatára minden szempontból a férje által vezetett ország reprezentálását szolgálta (Nikas, 2015).

10. fénykép: Michelle és Barack Obama az első állami vacsorán (2009)

Utazások vagy fogadások során diplomáciai szereppel rendelkező nők előszeretettel választottak olyan tervezőket, akiknek munkái által kifejezheték tiszteletüket a meglátogatott vagy fogadott országok felé. Ezt Michelle Obamánál is megfigyelhettük, következésképpen az első hivatalos állami vacsorához választott ruhát is a vendégek ihlették, melyet közelebbről is megvizsgálók. A meghívottak az akkori indiai miniszterelnök és felesége voltak, így egy olyan ruha került kiválasztásra, mely mindkét országot reprezentálta. Ehhez egy indiai-amerikai tervezőt kértek fel, aki a kultúrák ötvözéséért volt felelős (Friedmann, 2017). A szabása egy klasszikus amerikai fazon, azonban a hímzés tradicionális technikával készült, amelyhez

Indiából származó kézzel vágott ezüst flittereket használtak fel (Bain, 2017). Továbbá megemlítendő, hogy a mintát Andy Warhol „Poppies” című műve ihlette, így tehát a két ország kultúrája minden szempontból összeolvadt, mely az említett eseményhez jobban nem is passzolhatott volna (Leff, 2017). Ennek eredményeképpen Michelle elsődlegesen az Egyesült Államok befogadó hozzáállását kívánta kifejezni, mely a média visszhangjából ítélve, igen sikeresnek könyvelhető el. Ellenben férjén semmilyen apró részletet nem vélek felfedezni, mely hasonló értelemben vagy módon kívánna üzenetet továbbítani, sőt mi több az ország zászlója megjelenik egy apró kitűző formájában, ami nem igazán értelmezhető nyitó gesztusként. Ebből az a következtetés vonható le, hogy ebben a példában a férj és feleség „funkciója” ilyen szempontból maximálisan kettéoszlik és külön-külön célt követnek

Azonban fontosnak tartom általánosan kiemelni azt a tényt is, hogy magától értetődően, nem minden diplomáciai vagy politikai eseményen játszik az öltözet ilyen mértékű szerepet. Véleményem szerint a sikeressége épp ebben rejlik, hogy a célzott felhasználása által marad különleges, de férfiak esetében továbbra is csak ritka kivételes alkalmakkor vélhetünk ilyen részleteket felfedezni.

5.2.2. Madeleine Albright

Mint ahogyan a téma bevezetésében is említettem már, Madeleine Albright mellű-diplomáciája a kiegészítőkkal való üzenésnek mintapéldája. Átala váltak a kitűzők megszokott diplomáciai eszközzé, ahol helyenként visszafogottan, egyértelmű céllal választják. Ide sorolható például a brit királyi család által viselt piros pipacsot ábrázoló, vagy egyszerű nemzeti zászlós kitűzők. Más esetekben, melyeket a későbbiekben bemutatok ellenben roppant szokimondóan, már-már nyersen tudatták a környezettel üzenetüket.

Szükségesnek érzem, hogy annak a brossnak az elemzésével kezdjem, melyre a bevezetésben lévő idézet is vonatkozott, hiszen a továbbiakban felvázolásra kerülő szituáció hívta fel először a nyilvánosság figyelmét ekkora mértékben egy ilyen apró részletre.

Madeleine Albrightban ekkor tudatosult először, hogy mégis mekkora horderővel bír az általa kitűzött ékszer, melyet ugyan tudatosan és egy konkrét céllal választott, mégis meglepő volt számára, hogy mekkora hatást tudott általa gyakorolni. Természetesen ez esetben is elengedhetetlen a politikai kontextus felvázolása, hogy a helyes interpretációhoz szükséges alapok adottak legyenek.

11. fénykép: kígyóval díszített brosz

Az eset előzményei közé tartozott, hogy Madeleine Albright, mint az Egyesült Államok ENSZ-nagykövete erős kritikát gyakorolt Szaddám Husszein irányába. Irak nem teljesítette kötelezettségét, ami a teljeskörű tájékoztatást a nukleáris, vegyi, valamint biológiai fegyverekkel kapcsolatos tervekkel illette. Reakcióképpen erre megjelenítettek egy verset, melyben Albrightot kígyóhoz hasonlították. Nem sokkal később hivatalos megbeszélésre készült iraki tisztviselőkkel, amikor véletlenül jutott eszébe, hogy jó néhány évvel azelőtt, lényegében céltalanul, vásárolt egy kígyót ábrázoló melltűt, melyet még sosem tűzött ki. Számára nyilvánvaló volt az összefüggés, de nem feltételezte, hogy az apró kiegészítő ilyen egyértelműen közvetítené üzenetét, azonban a média egyből felfigyelt a részletre, így hamar híre ment a szokatlan kommunikációs eszköznek, mely egyféle siker garanciájaképpen is értelmezhető (Albright, 2009).

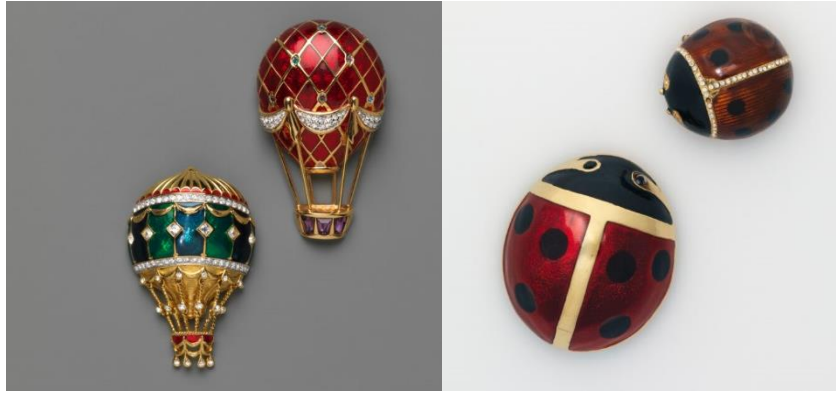
Már Michelle Obama elemzése során is kifejtettem, hogy ugyan minden esetben érdemes az öltözetet megkérdőjelezni, de a lehetséges interpretációk között mindig különbséget kell tenni. Tehát nem indulhatunk ki abból, hogy mindig minden öltözet tartalmaz másodlagos üzenetet is, így ez Madeleine elmondásai szerint, az ő esetében is igaz, viszont érdekes, hogy előszeretettel hangulatát érzékeltette a kitűzők által (Albright, 2009).

12. fénykép: darazsat ábrázoló bross

A képen Albright mellett Jassir Arafatot láthatjuk, amint Bill Clintonnal telefonon már hosszú órák óta tárgyaltak. Közösen a közel-keleti palesztin konfliktusra kerestek megoldást. A darázssal díszített kitűző által a tárgyalásokkal kapcsolatos megelőző álláspontját és ezzel együttesen az Egyesült Államokét is kívánta kifejezni, így tehát egyféle békés megközelítést és kompromisszumkészséget sugallt. Azonban egyidejűleg azt is érezteti tárgyalófeleivel, hogyha ingerküszöbe átlépésre kerül, akkor komoly következményekkel kell számolni, mely a darázscsípésnek értelmezése.

Madeleine Albright más alkalmakkor is választott bogarakat és főképp méheket ábrázoló mellkitűzőket, ezekkel kifejezve a közös, szorgos munkát, valamint kitartást (Albright, 2009). Az együttműködő felekkel így éreztette személyes háláját is, hiszen különbség van a formalitások miatti köszönetnyilvánítás és a saját szubjektív megélést ilyen módon történő kifejezése között.

13. fénykép: hőlégballonos és katicabogaras brossok

Ami a politikához kapcsolódó érzelmeket illeti, elterjedt a közsférában megjelenő és reprezentáló funkciót betöltő személyekkel szemben azt az elvárást támasztani, hogy a lehető legkevesebb emóció kerüljön kimutatásra. Főleg, mert ezeket könnyű félreérteni, illetve különböző kultúrákban különféleképpen értelmezhetőek. A mellkitűző sikere abban rejlik, hogy egy maximálisan kontrollált formában üzenhessen viselője, így nehezen félreérthető, habár teljesen kizárni sosem lehet ennek lehetőségét. A kedvét előszeretettel hőlégballonokkal és katicabogarakkal is kifejezte, így ezeknek a daraboknak a jelentése mindig nagyon helyzetfüggő volt. A katicabogarak Albright egyik kedvencei voltak és szerencsehozó értelmében funkcionáltak, míg a hőlégballonok a nagy reményeket szimbolizálták (Albright, 2009).

8. fénykép: pillangót ábrázoló brossok

Az átalakulás és fejlődés lehetőségét szimbolizálják a pillangók, így természetesen Albright gyűjteményében is nagyszámban megtalálhatóak. Általában olyan közegekben tűzött ki magára ilyen díszítésű ékszert, egyszerre akár több darabot is, amikor reményt és együttérzést akart kifejezni. Legfőképpen háború által érintett, illetve szegény országok képviselőivel való tárgyalások, valamint egyéb hivatalos találkozások során viselte őket (Albright, 2009).

15. és 16. fénykép: Madeleine Albright kék ruhában és az összetört üvegplafon mellett (2016)

Madeleine Albright, mint az Egyesült Államok első női külügyminisztere áttörte az üvegplafont, így ezt egy kitűző formájában is elkészíttette. Metaforikusan a láthatatlan akadályokat és társadalmi normákat jelképezi, melyek különösen a nőket akadályozzák meg a vezetői pozíció elérésben. A széttört üveg a korlátok áttörését és a nemek közötti egyenlőség támogatását szimbolizálja. 2016-ban, amikor a Demokrata Párt Nemzeti Kongresszusán hivatalosan bejelentették Hillary Clinton elnökjelölését, Albright szolidaritásból ezt a melltűt viselte és a párt tipikusan kék színébe öltözött. Történelmi pillanat volt, hogy az Egyesült Államok egyik jelentős pártja egy nőt válasszon, mint elnökjelöltjüket, így tehát egy újabb előrehaladás történt, amivel egy további üvegplafon tört össze.

Összegzésképpen érdemes még megemlíteni, hogy a gyűjteménynek meglehetősen személyes és véletlenszerű története van a legtöbb darabnak. Az Egyesült Államok első női külügyminiszterének könyvéből az is kiderül, hogy ez az eszköz mindenki számára elérhető, hiszen jelentős anyagi értékkel a legkevesebb kitűző rendelkezik csak. Így tehát mindenkinek a rendelkezésére áll egy egyszerűen használható nonverbális eszköz, mellyel egyszerűen és ha jól választja ki az ékszert, egyértelműen kifejezheti mondanivalóját.

6. Eredmények összegzése

Szakedolgozatomban a nők sikerességét vizsgáltam, ami az öltözetet, mint diplomáciai eszközt illeti. Alapvetően kutatásom során arra az eredményre jutottam, hogy a ruhatár teljes mértékben tud fegyverként működni, melynek tradíciója a diplomáciában sok évszázadra visszanyúlik. Mégis napjainkban a nők és férfiak között, kevés kivétellel, észrevehetően nagy különbséget állapíthatunk meg. Kutatásom során nem csupán az vált egyértelművé, hogy mennyi féle mód áll rendelkezésre, de az is, hogy nem igényel túl sok erőfeszítést. Ellenben olyan hatást lehet vele gyakorolni, melyet más módszerek használatával sokkal körülményesebben vagy egyáltalán nem lehetne elérni.

Figyelemreméltó az a megfigyelhető, valamint megisméltendő minta, melyet olyan házaspároknál véltem felfedezni, ahol mindketten politikai szerepet töltenek be. Míg a feleségek öltözete egy fogadás vagy utazás során majdnem teljes mértékben alkalmazkodott a másik ország kultúrájához, a férfiak oldaláról majdhogynem semmilyen, vagy csak kismértékű gesztus volt jellemző általában. Jóllehet az elemzéseim során számtalan megközelítési formát mutattam be, melyek mind a saját módjukon hatékonyak és az egyéni preferenciákra szabhatóak.

További megállapításom az is, hogy nem csupán konkrét üzenetek, valamint hangulatok közvetítésére alkalmas, de figyelemelterelés céljából is felhasználható. Ez elsősorban Madame de Pompadour festményelemzésekor vált egyértelművé, hiszen a túlzottan kiemelt részletek azt is eredményezik, hogy más, kevésbé vagy egyáltalán nem hangsúlyozott elemeken vagy körülményeken az ember figyelme könnyebben elsiklik.

A jövőre nézve nem tűnik reálisnak az az elképzelés, hogy a férfiak visszatérjenek a stratégiai öltözködéshez a diplomáciában, vagy felvegyék a versenyt az öltözködéssel felfegyverzett nőkkel, mert ma már nincsenek ráutalva.

7. BIBLIÓGRÁFIA

- ABRAHAM, TAMARA (2018): *Why the Queen Wore Lime Green to the Royal Wedding. It's More Than a Fashion Statement*. Forrás: <https://www.harpersbazaar.com/celebrity/latest/a20721170/queen-elizabeth-lime-green-royal-wedding/> [Letöltve 2023.11.20].
- ALBRIGHT, MADELEINE (2009): *Read My Pins: Stories from a Diplomat's Jewel Box*. New York: HarperCollins
- ALEXANDER, ELLA (2017): *Why Diana, Princess of Wales Never Wore Gloves*. Forrás: <https://www.harpersbazaar.com/uk/fashion/fashion-news/news/a40074/why-diana-princess-of-wales-never-wore-gloves/> [Letöltve 2023.11.27].
- ALGOO, JENNIFER (2020): *Queen Elizabeth's Regal Rainbow Style through the Years. A Look Back at Her Most Colorful Fashion Moments*. Forrás: <https://www.harpersbazaar.com/culture/features/g5584/queen-elizabeth-style/> [Letöltve 2023.11.12].
- ALLAIRE, CHRISTIAN (2019): *Kate Middleton Kicks Off Her Pakistani Tour with Tribute to Princess Diana*. Forrás: <https://www.vogue.com/vogueworld/article/kate-middleton-catherine-walker-pakistan-tour-princess-diana> [Letöltve 2023.12.01].
- ARCANUM (s.a.): *Brokát | a Magyar Nyelv Értelmező Szótára | Kézikönyvtár*. Forrás: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/b-1EF8E/brokat-21C9B/> [Letöltve 2023.09.03].
- ASSAEL (s.a.): *Pearls in Portraits – the Epitome of Sophistication for Thousands of Years*. Forrás: <https://assael.com/pearls-in-portraits-the-epitome-of-sophistication-for-thousands-of-years/> [Letöltve 2021.10.22].
- BAILEY, ALYSSA (2018): *How to Shade Donald Trump Like the Literal Queen*. Forrás: <https://www.elle.com/culture/celebrities/a22236857/queen-elizabeth-donald-trump-brooch-shade/> [Letöltve 2023.11.15].
- BAIN, MARC (2017): *The Inspiring Story That Michelle Obama Told About American Fashion, in Nine Outfits*. Forrás: <https://qz.com/887287/the-inspiring-story-that-michelle-obama-told-about-american-fashion-in-nine-outfits> [Letöltve: 2023.11.30].
- BROOKE, BOBB (2017): *Queen Elizabeth II Nodded to Resistance with a Hat, Will U.S. Leaders Take Her Cue?* Forrás: <https://www.vogue.com/article/fashion-runway-queen-elizabeth-hat-eu-flag> [Letöltve 2023.11.12].
- CASSIDY, JENNIFER A. (2017): *Gender and Diplomacy*. Oxfordshire: Routledge Taylor & Francis Group
- DADE, EVA KATHRIN (2010): *Madame De Pompadour: Die Mätresse und die Diplomatie*. Köln: Böhlau Verlag
- DEVANEY, SUSAN (2019): *The Duchess of Cambridge Nods to Pakistan's National Colour in Jenny Packham Sequins*. Forrás: <https://en.vogue.me/fashion/kate-middleton-pakistan/> [Letöltve 2023.12.01].
- FRIEDMANN, VANESSA (2017): *What Michelle Obama Wore and Why It Mattered*. Forrás: <https://www.nytimes.com/2017/01/14/fashion/michelle-obama-first-lady-fashion.html> [Letöltve 2023.11.29].
- GARDNER, ABBY (2018): *There May Be a Very Logical Reason We're All So Obsessed with the Royal Family Right Now*. Forrás: <https://www.glamour.com/story/royal-family-obsession-science> [Letöltve 2023.11.10].
- GOLDSTONE, PENNY (2020): *Why Princess Diana Always Wore Bright Colours to Visit Children*. Forrás: <https://www.marieclaire.co.uk/fashion/princess-diana-bright-colours-702690> [Letöltve 2023.11.20].

- GREENWICH, ROYAL MUSEUMS (s.a): *Queen Elizabeth I Facts and Myths*. Forrás: <https://www.rmg.co.uk/stories/topics/queen-elizabeth-i-facts-myths> [Letöltve 2023.11.10].
- GREENWICH, ROYAL MUSEUMS (s.a.): *Symbolism in Portraits of Queen Elizabeth I*. Forrás: <https://www.rmg.co.uk/stories/topics/symbolism-portraits-queen-elizabeth-i> [Letöltve 2023.10.05].
- HEARDMAN, ADAM (2018): *Decoding the Symbolism in Holbein's 'the Ambassadors'*. Forrás: <https://www.mutualart.com/Article/Decoding-the-Symbolism-in-Holbein-s--The/84EE3AA0A2FBBB48> [Letöltve 2023.09.02].
- KARLSRUHE, STAATLICHE KUNSTHALLE (s.a.): *Mode & Madame De Pompadour*. Forrás: <https://www.kunsthalle-karlsruhe.de/boucher-in-a-nutshell/mode-im-rokoko/> [Letöltve 2023.11.20].
- KELLY, ANGELA (2019): *The Other Side of the Coin: The Queen, the Dresser and the Wardrobe*. Anglia: HarperCollins
- LEFF, CATHY (2017): *Naeem Khan and the Diplomacy of Fashion*. Forrás: <https://www.culturedmag.com/article/2017/02/10/naeem-khan-michelle-obama> [Letöltve 2023.11.29].
- LEVER, EVELYNE (2003): *Madame De Pompadour*, Budapest, Európa Könyvkiadó
- MCCARTHY, HELEN, SOUTHERN, JAMES (2021): *Women, Gender, and Diplomacy. A historical survey*. In: CASSIDY A. JENNIFER: *Gender and Diplomacy*. Oxfordshire: Routledge.
- MESOTTEN, LAURA (2021): “*Cloth and Colour Makes an Honourable Man*”: *The Role of Dress in the Identity Construction of the French Ambassador François De Noailles in Venice (1557–1561)*. In: ANDERSON, R., SANTALIESTRA, L. O. & SUNER, S. (eds.) *Gender and Diplomacy Women and Men in European Embassies from the 15th to the 18th Century*. Leuven: Hollitzer Verlag.
- MICHALSKA, MAGDA (2023): *Madame De Pompadour: The Queen of Arts in Portraits..* Forrás: <https://www.dailyartmagazine.com/madame-de-pompadour-portraits/> [Letöltve 2023.10.10].
- MORTON, ANDREW (2017): *Diana: Her True Story - in Her Own Words*. 25th anniversary edition, London: Michael O'Mara Books Limited.
- NEWBOLD, ALICE (2021): *Polka Dots Sind Diesen Sommer Überall Zu Sehen – Und Diese 14 Looks Von Prinzessin Diana Zeigen, Warum*. Forrás: <https://www.vogue.de/mode/galerie/prinzessin-diana-von-wales-polka-dots-puenktchen-kleid> [Letöltve 2023.11.28].
- NIKAS, JOANNA (2015): *Michelle Obama's Diplomatic Wardrobe*. Forrás: <https://www.nytimes.com/2015/04/29/fashion/michelle-obamas-diplomatic-wardrobe.html> [Letöltve 2023.11.29].
- O'KANE, CAITLIN (2022): *Michelle Obama Gave Queen Elizabeth II. a Brooch in 2011. Former President Barack Obama Shared What She Did with It After*. Forrás: <https://www.cbsnews.com/news/president-barack-obama-queen-elizabeth-ii-first-lady-michelle-obama-gave-gift-brooch-remembers-tribute-video-funeral/> [Letöltve 2023.11.14].
- OWEN, NICHOLAS (2022): *Diana, a Nép Hercegnője*. Budapest: Kossuth Kiadó.
- RENAULD, MARIE-MADELEINE (2022): *Elizabeth I: Portraying the Virgin Queen's Rise to Power*. Forrás: <https://www.thecollector.com/elizabeth-i-portraits/> [Letöltve: 2023.09.15].
- SINGER, JAMES (2023): *Masterpiece Story: Madame De Pompadour by François Boucher*. Forrás: <https://www.dailyartmagazine.com/painting-of-the-week-francois-boucher-madame-de-pompadour/> [Letöltve 2023.11.20].

- THE BRITISH LEGION (s.a.): *The Poppy*. Forrás: <https://www.britishlegion.org.uk/get-involved/remembrance/about-remembrance/the-poppy> [Letöltve 2023.10.11].
- THE CONSTITUTION SOCIETY (s.a.): *The Monarchy*. Forrás: <https://consoc.org.uk/the-constitution-explained/the-monarchy/> [Letöltve 2023.11.14].
- TREBLE, PATRICIA (2018): *When It Comes to the Queen and Donald Trump, the Facts Still Matter*. Forrás: <https://macleans.ca/royalty/when-it-comes-to-the-queen-and-donald-trump-the-facts-still-matter/> [Letöltve 2023.11.25].
- VINCENTY, SAMANTHA (2020): *How Princess Diana Changed the Way We Think About Aids. Prince Harry Has Continued the Mission His Mom Began*. Forrás: <https://www.oprahdaily.com/entertainment/tv-movies/a34550472/princess-diana-aids-charity-work/> [Letöltve 2023.11.28].
- WHITE, KATIE (2022): *Hans Holbein's Masterful 'Ambassadors' Is Full of Extraordinary Riddles. Here Are 3 Facts to Help You Make Sense of Them*. Forrás: <https://news.artnet.com/news/hans-holbein-ambassadors-2074420> [Letöltve 2023.09.02].

8. KÉPFORRÁSOK JEGYZÉKE

1. festmény:
HOLBEIN, IFJ. HANS (1533): *A Követek*. Forrás: <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/hans-holbein-the-younger-the-ambassadors> [Letöltve 2023.09.05].
2. festmény:
ISMERETLEN FESTŐ (1588): *Armada-portré*. Forrás: <https://www.rmg.co.uk/stories/topics/why-are-there-three-versions-armada-portrait> [Letöltve 2023.09.07].
3. festmény:
BOUCHER, FRANÇOIS (1756): *Madame de Pompadour*. Forrás: <http://www.sammlung.pinakothek.de/de/artwork/Dj4mX97G5A/francois-boucher/madame-de-pompadour> [Letöltve 2023.10.08].

1. fénykép:
HARPER'S BAZAAR (2019): *Why Does the Royal Family Wear Poppies During Remembrance Day?* Forrás: <https://www.harpersbazaar.com/celebrity/latest/a29727134/royal-family-poppies-remembrance-day/> [Letöltve 2023.10.28].
2. fénykép:
HARPER'S BAZAAR (2020): *Queen Elizabeth's Regal Rainbow Style through the Years. A Look Back at Her Most Colorful Fashion Moments*. Forrás: <https://www.harpersbazaar.com/culture/features/g5584/queen-elizabeth-style/> [Letöltve 2023.11.12].
3. fénykép:
VOGUE (2017): *Queen Elizabeth II Nodded to Resistance with a Hat, Will U.S. Leaders Take Her Cue?* Forrás: <https://www.vogue.com/article/fashion-runway-queen-elizabeth-hat-eu-flag> [Letöltve 2023.11.12].
4. fénykép:
ELLE (2018): *How to Shade Donald Trump Like the Literal Queen.*: Elle. Forrás: <https://www.elle.com/culture/celebrities/a22236857/queen-elizabeth-donald-trump-brooch-shade/> [Letöltve 2023.11.15].
5. fénykép:
THE STANDARD (2020): *The Meanings Behind Queen Elizabeth's Brooches. Royal Watchers Believe Her Choice of Jewellery Is Never Accidental*. Forrás: <https://www.standard.co.uk/news/royals/queen-elizabeths-brooches-the-loaded-significance-of-her-donald-trump-state-visit-brooches-and-other-accessories-a4159266.html> [Letöltve 2023.11.15].
6. fénykép:
OPRAHDAILY (2020): *How Princess Diana Changed the Way We Think About AIDS*. Forrás: <https://www.oprahdaily.com/entertainment/tv-movies/a34550472/princess-diana-aids-charity-work/> [Letöltve 2023.11.18].
7. fénykép:
TRIBUNE (2018): *Princess Diana: The ultimate fashion icon*. Forrás: <https://tribune.com.pk/story/1792017/princess-diana-ultimate-fashion-icon> [Letöltve 2023.11.16].
8. fénykép:
GRAZIA (2019): *Kate Middleton Is The Master Of Diplomatic Dressing During The Royal Tour Of Pakistan*. Forrás: <https://graziadaily.co.uk/fashion/news/kate-middleton-royal-tour-wardrobe-pakistan/> [Letöltve 2023.11.26].

9. fénykép:
GRAZIA (2019): U.o.
10. fénykép:
THE HINDU (2021): *Michelle Obama wears Naeem Khan gown to state dinner*. Forrás: <https://www.thehindu.com/features/metroplus/fashion/Michelle-Obama-wears-Naeem-Khan-gown-to-state-dinner/article16894082.ece> [Letöltve 2023.11.28].
11. fénykép:
READ MY PINS (s.a.): *The Serpent strikes back*. Forrás: <https://readmypins.state.gov/the-serpent-strikes-back> [Letöltve 2023.12.02].
12. fénykép:
READ MY PINS (s.a.): *Bee pin*. Forrás: <https://readmypins.state.gov/see-the-pins/sending-messages/bee-pin> [Letöltve 2023.12.02].
13. fénykép:
READ MY PINS (s.a.): *Outer limits pins, Bee and bug pins*. Források: <https://readmypins.state.gov/see-the-pins/personal-pins/outer-limits>
<https://readmypins.state.gov/see-the-pins/flora-and-fauna/bees-and-bugs> [Letöltve 2023.12.03].
14. fénykép:
READ MY PINS (s.a.): *Butterfly pins*. Forrás: <https://readmypins.state.gov/see-the-pins/flora-and-fauna/butterflies> [Letöltve 2023.12.03].
15. fénykép:
TIME (2022): *Madeleine Albright, Trailblazing Secretary of State, Dies*. Forrás: <https://time.com/5505054/madeleine-albright-dies/> [Letöltve 2023.12.03].
16. fénykép:
READ MY PINS (s.a.): *Glass ceiling pins*. Forrás: <https://readmypins.state.gov/see-the-pins/milestone-moments/glass-ceiling-pin> [Letöltve 2023.12.03].

NYILATKOZAT

Alulírott .....Horogh Júlia..... büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerezés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 2023.... év .....11.... hónap ...28... nap

hallgató aláírása